

Woord vooraf

Ter afsluiting van onze studie aan de Arteveldehogeschool Gent schreven we deze bachelorproef voor het behalen van de Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs. Onze onderwijsvakken lopen wat uiteen: Engels – Project Algemene Vakken en Nederlands – Frans. We kozen voor een onderwerp uit de pedagogische wetenschappen. Dit is een ondersteunend opleidingsonderdeel in deze studierichting.

Om deze bachelorproef te kunnen afwerken en met een tevreden gevoel naar het resultaat te kunnen kijken, hebben we heel veel geduld moeten uitoefenen. Samenwerken met een iemand die je toegewezen wordt vanuit de opleiding, betekent dat je elkaar gaandeweg leert kennen. Je leert de leuke kantjes kennen, maar moet ook kunnen omgaan met elkaar in stressvolle situaties. Daarom willen we allereerst elkaar bedanken om dit jaar tot een goed eind te brengen.

Ook willen we onze promotor, Katrien Steenhaut, bedanken voor haar wijze raad en om steeds bereid te zijn om ons op verschillende contactmomenten van constructieve feedback te voorzien.

Daarnaast zou deze bachelorproef nooit mogelijk geweest zijn zonder de hulp van Sam Smekens. Hij hielp ons bij de vormgeving van het materiaal dat we ontwikkelden en offerde vele werkuren op om ons bij te staan doorheen het jaar. Hiervoor zijn wij hem enorm dankbaar!

Verder willen we de personen die deelnamen aan de interviews, Joke Weckesser en Annemie Brebels, bedanken om hun jarenlange ervaring met ons te delen. Ook gaf mevrouw Brebels ons de kans om de workshop van 'Project S' bij te wonen en ons materiaal te testen binnen OKAN. Daarnaast gaf Joke Weckesser ons inspiratie en feedback op het ontwikkelde materiaal.

We willen een medestudent, Tine Vyt, bedanken om de bevindingen van haar interview met Cleo Persyn met ons te delen.

Tot slot gaat ons dankwoord uit naar onze ouders, familie en vrienden voor het nalezen, het luisteren en de onvoorwaardelijke steun.

Samy Meziani & Anne-Lien De Ridder

Gent, Juni 2018

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Proces	4
2.1	<i>Verkenningfase</i>	4
2.2	<i>Dataverzameling</i>	4
2.3	<i>Materiaalontwikkeling</i>	4
2.4	<i>Materiaal testen en feedback</i>	4
3.	Relationele en seksuele voorlichting (RSV)	5
3.1	<i>Wat is RSV?</i>	5
3.2	<i>Waarom RSV?</i>	5
3.3	<i>Hoe wordt RSV aangebracht?</i>	5
4.	Onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers (OKAN)	7
4.1	<i>Wat is OKAN?</i>	7
4.2	<i>Wie kan in OKAN terecht komen?</i>	7
4.3	<i>Hoe gaat OKAN te werk?</i>	7
4.3.1	<i>Taaldoelen</i>	7
4.3.2	<i>Algemene doelen</i>	8
4.3.3	<i>Attitudes</i>	8
4.3.4	<i>Gefaseerde aanpak</i>	8
4.4	<i>Wat is het doel van OKAN?</i>	9
5.	Onderzoek	10
5.1	<i>Welke nood is er?</i>	10
5.1.1	<i>De sociale acceptatie van homoseksualiteit binnen etnisch-culturele minderheden</i>	10
5.1.2	<i>Het materiaal om homoseksualiteit bespreekbaar te maken is niet gepast voor OKAN</i>	12
5.1.3	<i>Leerkrachten hebben nood aan ondersteuning om RSV te geven</i>	15
5.1.4	<i>Conclusie</i>	16
5.2	<i>Wat zou je willen ontwikkelen?</i>	16
6.	Het materiaal	17
6.1	<i>Het voorbereidend werk</i>	17
6.1.1	<i>Doelen</i>	17
6.1.2	<i>Bevindingen uit het werkveld</i>	17
6.1.3	<i>Theorieën waarop het materiaal gebaseerd is</i>	19
6.1.4	<i>Tips voor de leerkracht</i>	21
6.2	<i>Het ontwikkelde materiaal</i>	26
6.2.1	<i>Motivatie van het ontwerp</i>	26
6.2.2	<i>Inhoud en werkvormen toegelicht</i>	27
6.3	<i>Het uittesten van het materiaal en de verkregen feedback</i>	28
6.4	<i>Conclusie</i>	30
7.	Besluit	31
8.	Bibliografie	32

9. Bijlagen	34
9.1 <i>Brainstorm</i>	34
9.2 <i>Conceptmap</i>	36
9.3 <i>Interviews</i>	37
9.3.1 Annemie Brebels – VTI te Aalst	37
9.3.2 Joke Weckesser – Çavaria	39
9.3.3 Cleo Persyn – Viso te Gent	41
9.4 <i>Deelvragen van de Bachelorproef</i>	43

1. Inleiding

Met de opkomende migratie in België komen alsmaar meer leerlingen terecht in een onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers (OKAN). OKAN heeft als hoofddoel om de leerlingen op één jaar tijd Nederlands aan te leren zodat ze kunnen doorstromen naar het regulier onderwijs. Om de leerlingen op een goede manier te laten integreren in deze maatschappij, moet relationele en seksuele voorlichting (RSV) deel uitmaken van het lessenpakket. RSV is een veelomvattend onderwerp met heel wat moeilijk bespreekbare thema's. Omdat (homo)seksualiteit vaak een taboe is bij anderstalige nieuwkomers met verschillende culturele achtergronden, is dit het thema dat binnen deze bachelorproef uitgewerkt werd.

Wanneer we kijken naar de sociale acceptatie van homoseksualiteit in de wereld, heerst er nog steeds heel wat onbegrip en intolerantie. De nood om homoseksualiteit bespreekbaar te maken is dan ook hoog. Het materiaal dat bestaat om RSV te geven binnen OKAN is schaars. Zo bestaat er wel materiaal, maar is dit voor OKAN-leerlingen te talig, te expliciet en dus niet gepast. Dit maakt het voor de leerkracht extra moeilijk wanneer deze onderwerpen in de les aan bod komen. Het doel van deze bachelorproef is dan ook het ontwikkelen van materiaal dat aan deze noden tegemoet komt.

Om tot geschikt materiaal te komen, hebben we heel wat onderzoek gedaan. We maakten gebruik van de literatuur die we rond RSV en OKAN vonden. Met deze achtergrondinformatie zijn we in gesprek gegaan met OKAN-medewerksters en een medewerkster van de organisatie Çavaria. Tijdens deze gesprekken hebben we de bevindingen nagevraagd in het werkveld. Ook woonden we de workshop van 'Project S' bij. Deze vorming ging over hoe RSV gegeven kan worden bij anderstalige nieuwkomers.

In deze bachelorproef worden allereerst de hoofdstukken RSV en OKAN uitgewerkt, ter informatie voor de lezer. In deze hoofdstukken wordt uitgelegd wat deze begrippen inhouden. Daarna volgt het onderzoek waarin de noden rond RSV, meer specifiek homoseksualiteit, duidelijk worden. Hieruit volgt een korte beschrijving van wat ontwikkeld moet worden. In het volgende hoofdstuk komt het materiaal tot stand. Hier ging heel wat aan vooraf. Zo wordt eerst in het voorbereidend werk alles gebundeld dat nodig was om de workshop vorm te geven. Daarna wordt het ontwikkelde materiaal toegelicht op basis van de inhoud en de werkvormen die gebruikt werden. Ook werd het materiaal getest. De bevindingen en de feedback kunnen in dit hoofdstuk geraadpleegd worden, alsook de algemene conclusie van de gehele workshop. Tot slot volgt een algemeen besluit.

2. Proces

Hieronder wordt meer uitleg gegeven over het proces dat binnen deze Bachelorproef doorlopen werd.

2.1 Verkenningfase

Alvorens we de literatuur grondig raadpleegden, gebruikten we in onze verkenningfase twee technieken om tot een beter inzicht te komen van de noden binnen OKAN. Als eerste techniek, brainstormden we een lange tijd over het onderwerp. ‘Wat wordt bedoeld met RSV?’ en ‘Hoe gaat OKAN te werk?’ waren onze hoofdvragen. (Zie bijlage 1)

Na deze brainstorm maakten we ook een conceptmap op. Hierin probeerden we te kijken welke obstakels binnen OKAN rond RSV naar voren komen. Zowel de verschillende leeftijden, de verschillende culturele, religieuze en situationele achtergronden en de verschillende mate van taalbeheersing van de leerlingen die samen les hebben in een OKAN-klas, zijn zaken waarmee rekening gehouden moet worden. De leerkracht die daar les geeft, komt voor een heterogene klas te staan en moet dus differentiëren qua leerdoelen en qua aanpak. Hiervoor moet de leerkracht goed kijken welke leerlingen hij in zijn klas heeft. Dit helpt de leerkracht bij zijn keuze van de relationele en seksuele onderwerpen die hij aan bod laat komen. (Zie bijlage 2)

2.2 Dataverzameling

Na de verkenningfase zijn we ons gaan verdiepen in de literatuur. We trachtten een breder beeld te vormen over hoe OKAN te werk gaat. We verzamelden heel wat informatie online. Zo zochten we op wat RSV inhoudt en hoe dit in het leerplan omschreven wordt. We keken verder hoe RSV in OKAN wordt aangebracht en welk materiaal daarvoor beschikbaar is.

Vervolgens namen we contact op met OKAN-medewerkers. In deze gesprekken zijn we onze bevindingen gaan navragen in het werkveld. Met één van de OKAN-scholen spraken we een datum af om het uiteindelijke materiaal te testen.

We contacteerden een medewerkster van Çavaria. Zij hielp ons op weg voor het uitwerken van bruikbaar materiaal voor OKAN. Ook met haar maakten we een afspraak om feedback te krijgen op het ontwikkelde materiaal.

De conclusies uit de drie interviews zijn te vinden in bijlage 3.

2.3 Materiaalontwikkeling

We stelden eerst een plan op en raadpleegden verschillende informatiecentra (DocAtlas en Project S) om opdrachten uit te werken. Daarna hebben we in samenwerking met een grafisch ontwerper het materiaal ontwikkeld.

2.4 Materiaal testen en feedback

Op vrijdag 10 mei zijn we het materiaal in het VTI te Aalst gaan testen. Dit gebeurde in OKAN 1, de hoogste groep qua taalniveau. We kregen twee lesuren de tijd om de workshop te geven.

3. *Relationele en seksuele voorlichting (RSV)*

3.1 Wat is RSV?

RSV staat voor relationele en seksuele voorlichting. Het is een veelomvattend onderwerp. Binnen het reguliere onderwijs moet er volgens de eindtermen worden gewerkt rond volgende onderwerpen: seks en maatschappij, puberteit, relaties, seks en lichaam, geboorteregeling, gender, seksuele oriëntatie, soa's en hiv en seksueel grensoverschrijdend gedrag. De nadruk ligt bij het spreiden van de relationele en seksuele voorlichting over de hele schoolcarrière van de leerlingen. (Sensoa, 2018)

3.2 Waarom RSV?

In de verklaring voor Seksuele en Reproductieve Rechten van de International Planned Parenthood Federation staat dat jongeren recht hebben op informatie rond relationele en seksuele voorlichting. Het maakt deel uit van de mensenrechten. (Sensoa, 2019)

Deze voorlichting helpt de leerlingen groeien zodat ze in de toekomst goed kunnen functioneren in onze westerse samenleving. Het biedt hen de informatie die ze nodig hebben en draagt bij tot hun gezondheid en welzijn. In het verleden was seksualiteit niet echt bespreekbaar. Dit leidde vaak tot ongewenste zwangerschappen en ongeneeslijke seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's). Dankzij relationele en seksuele voorlichting wordt deze info goed aangebracht bij jongeren. Dit ondersteunt de gezondheids promotie. (Sensoa, 2019) RSV is dus belangrijk om binnen de schoolmuren te bespreken.

3.3 Hoe wordt RSV aangebracht?

De relationele en seksuele voorlichting begint al in het lager onderwijs, en loopt door tot het einde van het middelbaar onderwijs. De thema's die doorheen de gehele schoolloopbaan besproken worden, zijn erg divers. Dit gaat van het lichaam, tot seks, anticonceptie, soa's, zwangerschap, abortus, seksueel grensoverschrijdend gedrag, en zo verder. Het leert jongeren grenzen aangeven en oog hebben voor de grenzen van anderen. (Sensoa, 2018)

Binnen het algemeen secundair onderwijs wordt gewerkt met eindtermen in de A-stroom en ontwikkelingsdoelen in de B-stroom. (Sensoa, 2018) Vanaf 1 september 2019, zullen zowel A-stroom als B-stroom werken met eindtermen. Deze invoering is nog heel recent, hierdoor zitten veel scholen nog op een dubbel spoor. Ze bereiden zich voor op de nieuwe eindtermen maar moeten voorlopig nog werken met de bestaande eindtermen.

Er wordt een verschil gemaakt tussen de eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs en de eindtermen voor de tweede en derde graad secundair onderwijs.

Voor de eerste graad wordt vooral gewerkt rond eindterm 1.7: 'De leerlingen verklaren mentale en lichamelijke ontwikkelingen binnen de puberteit' en eindterm 1.8: 'De leerlingen beschrijven hoe om te gaan met relationele en seksuele gezondheid en integriteit'.

Binnen eindtermen 4.5, 4.6 en 4.7 wordt gewerkt rond mediawijsheid. Deze vormen een goed aanknopingspunt voor relationele en seksuele voorlichting. (Bijvoorbeeld de digitale identiteit en het mediagebruik met zijn invloed op eigen en andermans mentale en fysieke gezondheid.) Binnen

eindterm 6.3 wordt gewerkt aan de biologische kennis van de voortplanting. (Hier leren ze dat seks en voortplanting twee verschillende begrippen zijn.)

Voor de tweede en derde graad gelden nog steeds de oude eindtermen van 2010, waarin nog een onderscheid gemaakt wordt tussen vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen (VOET). Ze verschillen ook nog steeds tussen de onderwijstypes (ASO, TSO, BSO en KSO).

- Binnen de vakgebonden eindtermen wordt in de derde graad vooral rond RSV gewerkt binnen de vakken natuurwetenschappen (ASO, TSO, KSO) en project algemene vakken (BSO).
- De school kan de vakoverschrijdende eindtermen nastreven binnen meerdere vakken of projecten. Ze bevatten een gemeenschappelijke stam en 7 contexten. De eindtermen in de stam gaan over algemene competenties: communicatievermogen of kritisch denken bijvoorbeeld. Onder deze competenties vinden mediawijsheid, respect, verantwoordelijkheid en zelfbeeld rechtstreeks aansluiting bij relationele en seksuele vorming. De eindtermen uit de contexten gaan over bepaalde topics. Sommige daarvan kan je toepassen op relaties en seksualiteit:
 - Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid
 - Context 2: Mentale gezondheid
 - Context 3: Sociorelationele ontwikkeling
 - Context 5: Politiek-juridische samenleving
 - Context 6: Socio-economische samenleving
 - Context 7: Socio-culturele samenleving

4. Onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers (OKAN)

4.1 Wat is OKAN?

OKAN staat voor Onthaalklas Anderstalige Nieuwkomers. OKAN wordt op sommige middelbare scholen ingericht voor jongeren van niet-Belgische of niet-Nederlandse nationaliteit die nieuw zijn in België en het Nederlands onvoldoende beheersen. Via OKAN krijgen ze één jaar Nederlandse taallessen om zo snel mogelijk Nederlands leren. Daarna krijgen ze begeleiding in het vervolgonderwijs. (De Bruyne, Decroos, Hauben, & Sterck, 2016)

4.2 Wie kan in OKAN terecht komen?

Leerlingen moeten aan bepaalde voorwaarden voldoen om in OKAN les te mogen volgen. Ten eerste moeten de leerlingen op 31 december van het schooljaar, minstens twaalf jaar zijn en nog geen achttien jaar geworden zijn. Vervolgens moeten ze een nieuwkomer zijn. Dat wil zeggen dat ze maximaal één jaar ononderbroken in België verblijven. Daarnaast mogen ze het Nederlands niet als thuistaal of moedertaal hebben en moet hun beheersing van de onderwijstaal onvoldoende zijn om met goed gevolg de lessen te kunnen volgen. Tot slot mogen zij maximaal negen maanden ingeschreven zijn (vakantiemaanden juli en augustus niet inbegrepen) in een school met het Nederlands als onderwijstaal. (De Bruyne, Decroos, Hauben, & Sterck, 2016)

Uit het interview met mevrouw Brebels van het VTI te Aalst werd duidelijk dat er in een OKAN-klas leerlingen zijn, die een verschillend niveau van alfabetisering hebben. Hierdoor is het voor sommigen makkelijker om de Nederlandse taal te leren, terwijl het voor andere, soms analfabete leerlingen, heel moeilijk is. Het kan ook zijn dat ze wel vertrouwd zijn met het Arabisch of het Chinees schrift maar niet met het Latijns schrift. In het VTI te Aalst krijgen de leerlingen na de eerste maand een instaptest en worden ze daarna opgedeeld in klassen op basis van het niveau Nederlands. Daarnaast stromen vele leerlingen ook toe doorheen het jaar. Om deze reden is er steeds een niveauverschil tussen de leerlingen.

Wie in OKAN terecht komt, is hier omwille van migratie. (De meest voorkomende landen van afkomst worden verder uitgediept bij 6.2.1.) De gezinssituaties zijn ook steeds verschillend. Sommigen zijn hier met heel het gezin toegekomen, anderen zijn helemaal alleen in ons land. (Brebels, 2019)

4.3 Hoe gaat OKAN te werk?

Het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers richt zich op specifieke **ontwikkelingsdoelen**. Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen de taaldoelen, de algemene doelen en de attitudes. (Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen (AHOVOKS), sd) Het doel is steeds om de leerlingen klaar te stomen voor een integratie in onze samenleving. OKAN hanteert een gefaseerde aanpak. (De Bruyne, Decroos, Hauben, & Sterck, 2016)

4.3.1 Taaldoelen

Onder de taaldoelen verstaan we puur het leren van de Nederlandse taal. In OKAN wordt een krachtige leeromgeving geschept om de nieuwkomers Nederlands te laten leren door de taal te gebruiken.

- Taal leren door taal te gebruiken spreekt voor zich. De leerlingen moeten binnen de klas zo veel mogelijk de Nederlandse taal gebruiken. Hun thuistaal kan wel van pas komen, maar ze worden gestimuleerd om toch steeds Nederlands te proberen spreken. Fouten maken mag. De opdrachten die gegeven worden, moeten zinvol zijn en gebaseerd op het echte leven.
- Bij de krachtige leeromgeving zijn steeds de doelstelling, de motivatie, de context, de interactie, de feedback en de ondersteuning en de heterogeniteit van belang.
De leerkracht moet nadenken over:
Het doel van zijn opdracht: Is dit nuttig voor de leerling?
De motivatie: Is dit een uitdagende opdracht die de leerlingen zal motiveren om de Nederlandse taal te gebruiken?
De context: Kan dit in een reële situatie voorkomen? Komen de eigen ervaringen en interesses van de leerlingen ook aan bod?
De interactie tijdens de opdracht: Gaan de leerlingen voldoende in interactie met anderen?
De feedback en de ondersteuning: Worden de instructies voldoende visueel ondersteund? Krijgen de leerlingen tijdig feedback die hen vooruit kan helpen?
De heterogeniteit binnen de klas: Kan elke leerling op zijn eigen tempo werken?

4.3.2 Algemene doelen

Onder de algemene doelen wordt gewerkt aan informatieverwerving en informatieverwerking. Hier leren ze digitaal informatie op te zoeken en er kritisch mee om te gaan. Ook leren leren staat centraal. Schoolwerk plannen, organiseren, uitvoeren en sturen komen onder andere aan bod. De leerinhouden die binnen vakken als aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde, natuurwetenschappen, taal en dergelijke aan bod komen, worden ook nog behandeld binnen de algemene doelen. Er wordt nadruk gelegd op sociale vaardigheden, burgerzin en interculturaliteit. Op die manier leren de leerlingen zich op een sociaal aanvaardbare wijze te gedragen in openbare ruimtes. Democratie en heterogeniteit tussen mensen worden als thema's besproken.

4.3.3 Attitudes

Bij de attitudes richten ze zich vooral op het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en van een positieve houding tegenover de maatschappij in al zijn diversiteit.

4.3.4 Gefaseerde aanpak

Om het taalproces van de leerling goed te kunnen opvolgen, werkt OKAN met een gefaseerde aanpak. Tijdens een eerste fase ligt de focus op het beter leren kennen van elkaar. Later wordt er een gesprek met de ouders georganiseerd waarin belangrijke informatie over de leerlingen en de school wordt uitgewisseld. Op basis van de informatie die tijdens de instapperiode verkregen wordt, komt de school tot een klassamenstelling. De groepen worden dan na een korte periode herverdeeld om de heterogeniteit in te perken.

Tijdens de tussenfase worden ook andere schoolse vaardigheden geobserveerd. Zo worden het niveau van wiskunde, de voorbije schoolloopbaan, de verwachtingen voor de toekomst en de andere talen die de leerling kent in kaart gebracht. Op basis van die informatie wordt na een trimester bij OKAN een eerste keer nagedacht over welke richting de leerling na OKAN kan uitgaan. Ook hier is het contact met de ouders belangrijk.

Tijdens de schakelfase, de eindfase van de onthaalklas, wordt de leerling helemaal voorbereid om door te stromen naar een vervolgtraject dat aansluit bij zijn capaciteiten. Dit kan een studie in het regulier onderwijs zijn, maar ook een opleiding in het Centrum voor Volwassenonderwijs (CVO) of een traject bij de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) of bij de Dienst Inburgering.

4.4 Wat is het doel van OKAN?

OKAN sterkt ertoe om anderstalige leerlingen zo snel mogelijk Nederlands te leren en hen te integreren in de onderwijsvorm en studierichting die het nauwst aansluit bij de individuele capaciteiten en noden van deze jongere. (De Bruyne, Decroos, Hauben, & Sterck, 2016)

Zij staan ook in voor de integratie van de leerlingen. Als eerste werken ze rond *sociale integratie*. Hier zal de school verschillende initiatieven ondernemen om anderstalige nieuwkomers zo snel en zo veel mogelijk in contact te brengen met Nederlandstalige leerlingen op hun school. Dit doen ze door gezamenlijke activiteiten, gezamenlijke lessen, een buddy-systeem en projecten of vrijetijdsinitiatieven te organiseren. (De Bruyne, Decroos, Hauben, & Sterck, 2016)

OKAN-scholen doelen ook op *integratie in de bredere samenleving* waarbij ze een beroep doen op een breed netwerk van externe organisaties met wie ze samenwerken, bijvoorbeeld *Vluchtelingenwerk* en *Pleegzorg Vlaanderen*. Ook organiseert de school activiteiten buiten de schoolmuren via jeugdbewegingen en sportclubs. (De Bruyne, Decroos, Hauben, & Sterck, 2016)

5. Onderzoek

Tijdens het onderzoek werd nagegaan welke RSV-onderwerpen in een onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers aangebracht moet worden. Vanuit onze eigen voorkennis gingen we uit dat de verschillende seksuele oriëntaties een mogelijk onderwerp kon zijn. We onderzochten het bestaand materiaal en ontdekten de nood om specifiek homoseksualiteit aan te pakken. We spitsten ons toe op de onderzoeksvraag: ‘Hoe kunnen we anderstalige nieuwkomers in OKAN met verschillende culturele achtergronden voorlichten over homoseksualiteit?’ Op basis van deze vraag zullen we in de volgende fase ontwerpend te werk gaan.

5.1 Welke nood is er?

Tijdens het onderzoek kwamen een aantal noden naar voren. De sociale acceptatie van homoseksualiteit binnen etnisch-culturele minderheden was daar één van. Vervolgens bleek ook het materiaal om homoseksualiteit bespreekbaar te maken niet goed aangepast te zijn om binnen OKAN te gebruiken. Ten slotte blijkt dat leerkrachten ondersteuning nodig hebben om RSV te geven.

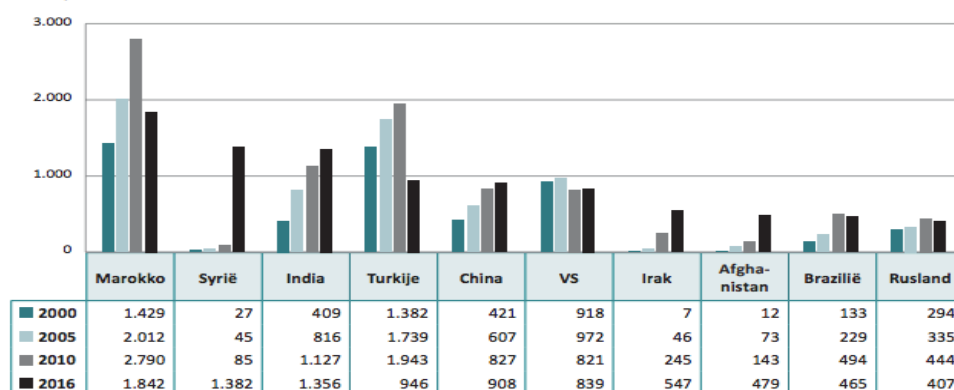
5.1.1 De sociale acceptatie van homoseksualiteit binnen etnisch-culturele minderheden

Een etnisch-culturele minderheid is de benaming voor een bevolkingsgroep die op cultureel vlak een minderheid vormt in het land waarin ze verblijft. Wanneer we ons toespitsen op OKAN, de doelgroep, merken we op dat de leerlingen een migratieachtergrond hebben en dus deel uitmaken van een etnisch-culturele minderheid.

In het volgende staafdiagram vinden we de gegevens terug die Statistiek Vlaanderen in 2018 heeft vrijgegeven rond de top tien niet-EU-nationaliteiten van internationale immigranten in Vlaanderen.

Figuur 2.1.3.d: Top 10 niet-EU-nationaliteiten van internationale immigranten in Vlaanderen

Evolutie van de 10 meest voorkomende niet-EU-nationaliteiten van internationale immigranten (in strikte zin) in 2016, Vlaams Gewest, 2000-2016

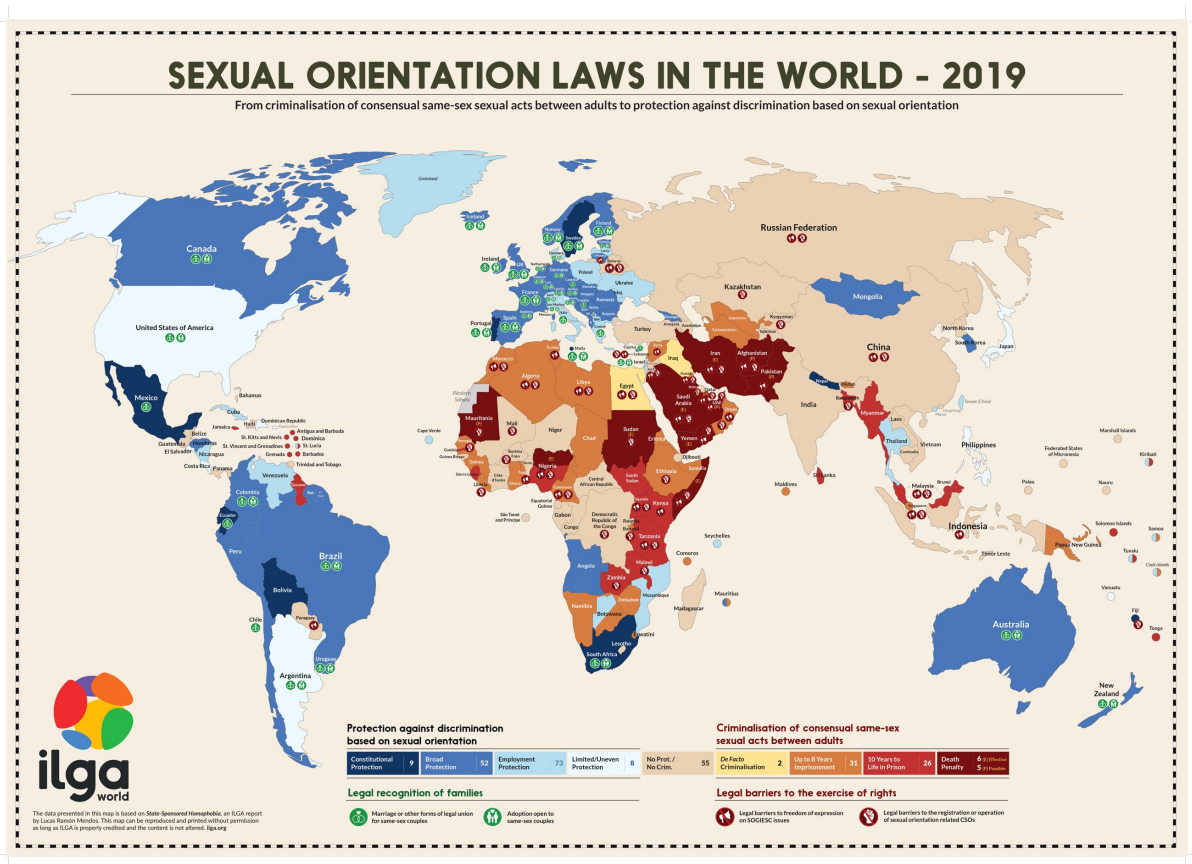

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen.

(Statistiek Vlaanderen, 2018)

Uit voorgaande tabel blijkt dat vele migranten een islamitische achtergrond hebben. Binnen hun cultuur zijn onderwerpen zoals homoseksualiteit moeilijk bespreekbaar en soms zelfs taboe. Dit wordt ondersteund door de Masterthesis van Eva Konijn. Zij deed onderzoek naar de sociale acceptatie van homoseksualiteit binnen islamitische en protestantse kringen in Nederland. (Konijn, 2015) Daaruit bleek dat de helft van de ondervraagde moslims in Nederland homoseksualiteit verkeerd vindt. Van de moslims die wekelijks de moskee bezochten, keurde 70% homoseksualiteit af.

The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) bracht volgende kaart uit. Hierop zien we dat homoseksualiteit niet overal ter wereld wettelijk toegestaan wordt. In sommige landen kan dit zelfs leiden tot de doodstraf. De landen waar de meeste migranten vandaan komen, zijn vaak gebieden waar homoseksualiteit grondwettelijk niet aanvaard, noch erkend wordt.

(ILGA, 2019)

In België staan er geen straffen op homoseksualiteit. Het is er volledig legaal om te trouwen met iemand van hetzelfde geslacht en ook om als homoseksueel koppel een kind te adopteren. Wanneer we kijken naar de kaart, zien we dat België in het blauw aangeduid staat. Net als België zijn er in Roemenië, Polen en Bulgarije beschermende wetten voor homoseksualiteit.

In landen die beige ingekleurd zijn, (Turkije, China, Rusland en India) zijn er geen bestraffende wetten meer van kracht, maar zijn er nog geen beschermende wetten ingevoerd. Homoseksualiteit wordt in deze landen nog steeds niet erkend.

In landen die een rode tint hebben, (Irak, Iran, Afghanistan, Syrië en Marokko) geldt ofwel een gevangenisstraf ofwel de doodstraf. In Iran en Afghanistan wordt in bepaalde delen van het land de doodstraf nog steeds toegepast. In Irak, Syrië en Marokko is er geen doodstraf gekoppeld aan homoseksualiteit maar is er wel een gevangenisstraf mogelijk. Deze wetten worden ook toegepast voor lesbiennes, biseksuelen en transgenders. (ILGA, 2017)

Volgens Statistiek Vlaanderen zijn er veel migranten afkomstig uit volgende landen: Roemenië, Polen, Bulgarije, Turkije, China, Rusland, India, Irak, Iran, Afghanistan, Syrië en Marokko. Daarom spitsen we ons toe op de regelgeving in die landen. De leerlingen die in OKAN zitten, hebben vaak een andere kijk op homoseksualiteit. De afkeuring op geloofsgronden wordt soms nog versterkt door de wetgeving.

5.1.2 Het materiaal om homoseksualiteit bespreekbaar te maken is niet gepast voor OKAN.

De methodieken om seksuele diversiteit en homoseksualiteit aan te brengen zijn doorgaans weinig aangepast aan etnisch-culturele minderheden. Hieronder wordt het materiaal dat bestaat rond RSV en de organisaties die zich hier concreet mee bezig houden verder besproken.

Het materiaal

In de literatuur is er niet veel te vinden rond RSV in makkelijke taal voor OKAN. Enkele tijdschriften zoals 'Gewoon zo!' en 'Praktische tips in gewone taal' geven de mogelijkheid aan anderstalige nieuwkomers om over relationele en seksuele onderwerpen in een makkelijke taal iets bij te leren. Deze tijdschriften zijn er slechts rond enkele onderwerpen zoals zwangerschap en anticonceptie. (Van Deursen & Van Os, 2008) (Sluijter, 2005)

In 2015 lanceerde het Zanzu-project, in samenwerking met Sensoa, een toegankelijk geschreven website over seksualiteit. Deze bevat tekeningen bij de artikels, navigatie via iconen en een voorleesfunctie. De website informeert in dertien talen over seksuele gezondheid. Dit kunnen de leerlingen dus gebruiken wanneer ze meer over RSV te weten willen komen in hun thuistaal. Dit kan erg leerrijk zijn, maar helpt niet binnen de OKAN-context, aangezien daar het hoofddoel toch nog steeds het bijbrengen van de Nederlandse taal is. (Sensoa, 2015)

'Prinsessen en players over rolpatronen en stereotypes' is een educatieve bundel om met anderstalige jongeren te werken rond rolpatronen en stereotype man-vrouwverhoudingen. Het materiaal bevat een handleiding, een educatieve methodiekenbundel en een interactief dvd-spel. Het kan gebruikt worden bij jongeren tussen de vijftien en twintig jaar. Hoewel dit materiaal zeker binnen OKAN gebruikt kan worden, gaat het niet specifiek over homoseksualiteit. (Prinsessen en players over rolpatronen en stereotypes, 2009)

'Recht op liefde' is een handleiding om seksuele diversiteit bespreekbaar te maken binnen etnisch-culturele minderheden. Dit boek bevat vijf modules: identiteit en beeldvorming, interculturaliteit, gender, seksuele diversiteit en religie. De volgorde van deze modules helpt stapsgewijs een traject op te bouwen om geleidelijk aan te komen tot de moeilijkst bespreekbare thema's: seksuele diversiteit en religie. Deze handleiding is bedoeld voor begeleiders, opvoeders, leerkrachten en trainers die seksuele- en genderdiversiteit bespreekbaar willen maken bij jongeren (vanaf vijftien jaar) en vrouwen die tot etnisch-culturele minderheden behoren. Binnen de module 'seksuele diversiteit' komt

homoseksualiteit aan bod. Ze kiezen ervoor om dit op een indirecte manier te doen gezien de doelgroep en het taboeonderwerp. De focus ligt meer op het ijs breken en het proberen los komen van eventuele schaamtegevoelens om het thema seksuele diversiteit aan te snijden dan op homoseksualiteit zelf. Binnen de module 'religie' wordt vanuit een religieus kader gekeken naar seksuele diversiteit, waaronder ook homoseksualiteit. Dit gebeurt aan de hand van een dialoog waarbij de deelnemers nadenken over hun uitspraken of oordelen over seksuele diversiteit met betrekking tot religie en over hetgeen waarop hun uitspraken gebaseerd zijn. Zo willen ze nagaan wat de positie van religie is in de maatschappij en voor het individu in relatie tot seksuele diversiteit. Ook willen ze de invloed die dit heeft op het gedrag en de denkwijzen met betrekking tot het thema nagaan. Zo doen ze aan 'queer theology' of het herlezen van de religieuze geschriften vanuit een perspectief van seksuele minderheden. De methodes en achterliggende theorieën zijn voor onze onderzoeksvraag bruikbaar. (Recht op Liefde, 2013)

'Welkom op school – mentormethode en lessen relaties en seksualiteit voor nieuwkomers' bevat ook methodieken om RSV aan te brengen binnen OKAN-onderwijs. Dit werd uitgebracht in Nederland. Het boek bestaat uit twee delen: de inleidende hoofdstukken en de lessen. Binnen de inleidende hoofdstukken wordt uitleg gegeven over de doelgroep en RSV voor nieuwkomers. Hun doelgroep zijn ISK-leerlingen. ISK staat voor internationale schakelklas. ISK is een eerste opvangschool, om kinderen die uit een andere cultuur komen en voor wie Nederlands een vreemde taal is voor te bereiden op het regulier onderwijs. In het tweede deel, bij de lessen, wordt stap voor stap dieper ingegaan op relaties en seksualiteit. Zo beginnen ze met 'welkom op school'. Hier bieden ze werkvormen aan om het bijvoorbeeld te hebben over de betekenis van de leerlingen hun namen. Pas in les achttien, de les over 'relaties', wordt seksuele diversiteit besproken. In die les staat vooral homoseksualiteit centraal. Een voorbeeld van een werkvorm is een groeps gesprek waarin trouwen met iemand van hetzelfde of het andere geslacht aan bod komt. Op die manier wordt homoseksualiteit bespreekbaar gemaakt. Het kan gekoppeld worden aan de wetgeving of aan bepaalde normen en waarden. (Welkom op school, 2015)

'You'll never guess who' is een wie-is-het-spel uitgewerkt rond de kunstinstallatie 'You'll never guess who' van stadsdichteres Maud Vanhauwaert. Dit werd door Çavaria in samenwerking met Het Roze Huis in Antwerpen uitgewerkt. Het is een variant op het originele wie-is-het-spel, dat het mogelijk maakt om genderdiversiteit binnen de klas ter sprake te brengen. Op de foto's staan verschillende mensen van wie je niet meteen kan zien welk gender die persoon heeft. Aan de hand van inversie moeten de leerlingen vragen stellen. Zo wordt het taalkundige deel binnen de les betrokken. Het doel van het spel is hetzelfde als bij het originele spel, namelijk achterhalen welke persoon op de prent van de tegenstander staat.

'Project S' is een project dat zich richt op het begeleiden van relationele en seksuele vorming voor minderjarige anderstaligen. Uit het interview met een medewerkster van het Vrij Technisch Instituut te Aalst werden we op de hoogte gebracht van dit project. Het project heeft inzichten en methodieken gebundeld voor de begeleiders van RSV. De oorspronkelijke doelgroep zijn minderjarige anderstalige nieuwkomers, maar de methodieken kunnen ook gebruikt worden binnen andere contexten zoals buitengewoon onderwijs. Het doel is de overbrugging van de vaak aanwezige taal- en cultuurkloof specifiek rond relationele en seksuele vorming.

Dit project werd opgestart omdat RSV een zeer belangrijk thema is binnen het onthaalonderwijs. De leerlingen in het onthaalonderwijs hebben het moeilijk om via de gepaste kanalen informatie te verzamelen over relaties en seksualiteit. In onze maatschappij kunnen jongeren op verschillende manieren bijleren over het onderwerp: op school, op het internet, in de bibliotheek, bij de ouders en dergelijke. Voor jongeren van een andere afkomst is dit moeilijker omwille van de taal- en cultuurkloof. Het materiaal dat bestaat om RSV te geven, is voor anderstalige nieuwkomers vaak te Westers: te direct en expliciet. De middelen zijn ook beperkter. Zo kunnen ze niet altijd terecht bij hun ouders omdat het onderwerp taboe is, ouders hiervoor emotioneel niet beschikbaar zijn, er geen kennis over hebben, over verkeerde informatie beschikken en omdat het kan botsen met de religie en de thuiscultuur. Anderstalige nieuwkomers halen hun informatie vaak van pornowebsites. Dit is niet representatief voor wat RSV precies inhoudt. Tot slot hebben ouders vaak lage gezondheidsvaardigheden, namelijk vaardigheden om informatie over gezondheid te verkrijgen, te begrijpen, te beoordelen en te gebruiken bij het nemen van aan gezondheid gerelateerde beslissingen. Die vaardigheden zijn essentieel om een actieve rol te kunnen opnemen ten aanzien van je eigen gezondheid en zorg. (Nivel, 2018) Het is dus belangrijk voor de veiligheid van het kind dat RSV op school aangebracht wordt, ook binnen het onthaalonderwijs. (Project S, 2012)

Project S zet vooral in op veiligheid. Hiermee probeert het project een zo veilig mogelijke setting te realiseren zodat de leerlingen bereid zijn om op een eerlijke en respectvolle manier over RSV te praten. Hierbij zijn drie zaken van belang: de begeleider, het kennen van de groep en de ruimte en de uitdagende, diverse materialen.

- Er moet aandacht besteed worden aan wie de vorming begeleidt. De begeleider moet een open en veilige sfeer creëren om in dialoog te kunnen gaan met de leerlingen. Hij moet cultuursensitief zijn, respectvol kunnen communiceren en verschillen kunnen overbruggen. Daarbij is het belangrijk dat de begeleider op basis van de groep een geschikte opwarmer kiest. Project S stelt voor om mensen van buitenaf de vorming te laten doen en niet de klastitularis. Op deze manier wordt de band tussen de klas en de leerkracht niet geschonden. Ze raden ook twee begeleiders aan om de vorming te geven. Zo is een time-out mogelijk wanneer een leerling het moeilijk krijgt. Op die manier kan er steeds één begeleider verder gaan met de klas terwijl de andere aandacht kan geven aan die ene leerling.

- Bij het begin is het belangrijk om de groep goed te kennen en eventueel in te delen op vlak van geslacht, leeftijd of taalvaardigheid. Nog belangrijker is dat je een match vindt tussen de begeleider en de groep. De begeleider moet een goed contact kunnen hebben met de groep. Daarvoor kan hij humor gebruiken en vooral 'wees een OEN, smeet NIVEA' toepassen. Dit ezelsbruggetje staat voor: wees open, eerlijk en nieuwsgierig en ga niet invullen voor een ander. Hiermee bedoelen ze dat je niet in het hoofd van een ander kan kijken. Je weet dus nooit wat iemand wil zeggen. Wanneer iets niet duidelijk is, vul dan niet in maar vraag na wat er bedoeld wordt. (webredactie OMJS, 2017)

- Ook de ruimte en het materiaal dat je gebruikt, zijn van belang om veiligheid te creëren. Over de opstelling van het lokaal en de privacy van de leerlingen moet er nagedacht worden.

De organisaties

Er zijn een aantal Vlaamse organisaties die zich inzetten voor de rechten en het welzijn van holebi's. Zo hebben Çavaria, Ella vzw en vzw Merhaba een brede waaier aan expertise om bijvoorbeeld activiteiten te organiseren, campagnes te voeren, verenigingen te ondersteunen educatief materiaal te ontwikkelen en dergelijke. Ella vzw en vzw Merhaba zijn specifiek opgericht voor mensen uit een etnisch-culturele minderheid.

Çavaria is een organisatie die verenigingen en individuen die opkomen voor een brede kijk op seksuele oriëntatie, genderexpressie en genderidentiteit probeert te inspireren, stimuleren en ondersteunen. Çavaria komt op voor de rechten van homo's, lesbiennes, bi's en transgenders in alle aspecten van het dagelijks leven. Het is een koepel van meer dan 120 aangesloten verenigingen. Die krijgen ondersteuning, inspraak en vorming aangeboden en vormen samen de holebi- en transgendergemeenschap. Daarnaast richt een gelijkekansenwerking zich tot de brede maatschappij. Çavaria voert campagne, informeert, sensibiliseert, lobbyt en opinieert. (Çavaria , 2018)

Ella vzw is een kenniscentrum rond gender en etniciteit. Het is een organisatie die de emancipatie en participatie van meisjes en vrouwen uit etnische minderheden bevordert. Ella verzamelt en verspreidt haar expertise in sensibiliseringscampagnes, methodieken en vormingen. (Recht op Liefde, 2013)

Vzw Merhaba is een beweging ontstaan uit vrouwen, mannen en transgenders met roots voornamelijk in de Maghreblanden, het Midden-Oosten, Turkije en Sub-Sahara Afrika die zich aangetrokken voelen tot mensen van dezelfde sekse en of vragen hebben over hun seksualiteit of genderidentiteit. Merhaba zet zich in voor het welzijn, de emancipatie, de maatschappelijke participatie en acceptatie van alle holebi's (LGBTQI) uit etnisch-culturele minderheden. De organisatie doet dit enerzijds door een laagdrempelig onthaal en activiteiten aan te bieden aan de doelgroep en anderzijds door hun omgeving te informeren en te sensibiliseren. (Recht op Liefde, 2013)

5.1.3 Leerkrachten hebben nood aan ondersteuning om RSV te geven.

Het onderwerp RSV komt binnen de lerarenopleiding bachelor in het onderwijs, secundair onderwijs niet aan bod. Dit blijkt uit onderzoek dat gevoerd werd door Esther Debbaut, Suzan Hendrickx en Karolien Ott, studenten aan de bacheloropleiding OSO Arteveldehogeschool Gent. (Debbaut, Hendrickx, & Ott, 2018) Uit het onderzoek voor hun Bachelorproef bleek dat de meeste leerkrachten in spe zich niet bekwaam genoeg voelen om na de opleiding RSV te geven.

Met leerlingen in gesprek gaan over seksualiteit is lastig als je er geen of weinig vakkennis over hebt. Hoe open onze samenleving ook is, seksualiteit is een intiem onderwerp waar niet iedere leerkracht makkelijk over kan spreken. Omdat het niet alleen over kennis gaat, maar ook over vaardigheden en attitudes (emoties, waarden en normen etc. moeten besproken worden), is het een onderwerp dat niet te ontwijken valt. (Welkom op school, 2015) Ook mevrouw Brebels bevestigt dit in het interview. "Om dit onderwerp te kunnen bespreken, hangt er veel af van zowel de leerkracht als de klas. Voelt de leerkracht zich er sterk genoeg voor? Staat de klas ervoor open of niet?" (Brebels, 2019)

Binnen een OKAN-klas werken, betekent dat je als leerkracht een cruciale taak hebt. "De klasleerkracht is voor de leerlingen een eerste anker." (Brebels, 2019) De leerkracht schept voorwaarden, zoals veiligheid en vertrouwen, waardoor kinderen zich kunnen ontwikkelen. Kinderen in OKAN zijn vaak niet op de hoogte van de ontwikkelingen rond relaties en seksualiteit. Dat vraagt een extra inspanning van de leerkracht. (Welkom op school, 2015)

5.1.4 Conclusie

De leerlingen die in OKAN les volgen, zijn vaak afkomstig uit landen waar een taboe heerst rond RSV. Zij hebben nood aan een goede relationele en seksuele vorming. Wanneer we kijken naar het materiaal dat reeds bestaat, is dit niet aangepast voor OKAN-leerlingen. Zo is het vaak te talig, te expliciet of worden slechts enkele onderdelen van RSV besproken. Dit resulteert in onzekerheden bij de leerkracht wanneer RSV gegeven wordt. De leerkracht heeft nood aan stevige handvaten die aan deze noden tegemoetkomen.

5.2 Wat zou je willen ontwikkelen?

Het doel van deze Bachelorproef is het ontwikkelen van een workshop en materiaal waarbij het mogelijk wordt om (homo)seksualiteit te bespreken binnen OKAN. Door het gepaste materiaal te ontwikkelen, wordt de leerkracht ondersteund bij het geven van deze workshop. Taal moet centraal staan en de workshop moet aangepast zijn aan het taalniveau van de leerlingen. Er moet ruimte zijn om met de leerlingen in gesprek te gaan, waar hun mening gehoord kan worden. Het materiaal moet ook visueel ondersteund worden op een zodanige manier dat het niet te confronterend is voor de leerlingen. Het geheel zou getest moeten worden om na te gaan of het effectief bruikbaar is.

6. Het materiaal

In dit hoofdstuk komen verschillende fases van de materiaalontwikkeling aan bod. Ten eerste wordt het voorbereidend werk gekaderd. Hier worden doelen voor het materiaal opgesteld. Ook worden enkele bevindingen uit de interviews aangehaald. De theorieën waarop het materiaal gebaseerd is en een aantal tips voor de leerkracht staan in dit deel uitgewerkt. Vervolgens is er meer informatie te vinden over het ontwikkelde materiaal. Hier wordt vermeld waarom er materiaal ontwikkeld werd, alsook hoe dit didactisch werd uitgewerkt. Als besluit is er meer informatie te vinden over hoe de testing in het werkveld verliep en welke feedback hierop gegeven werd.

6.1 Het voorbereidend werk

6.1.1 Doelen

Het materiaal moet voldoen aan enkele doelen. Zo wil het materiaal jongeren uit etnisch-culturele minderheden informeren en sensibiliseren over seksuele diversiteit. Ook willen we seksuele diversiteit bespreekbaar maken en op een gepaste wijze aanbrengen bij de doelgroep. We willen ruimte creëren om een gesprek rond seksuele diversiteit aan te gaan. We willen de leerlingen helpen emanciperen met aandacht voor een eigen mening. Tot slot willen we een grotere acceptatie bij de leerlingen bereiken van de homoseksualiteit en de gemeenschap rond (LGBTQI). (Recht op Liefde, 2013)

6.1.2 Bevindingen uit het werkveld

Na het onderzoek kwam 'homoseksualiteit' als RSV-onderwerp naar voor. In gesprek met Cleo Persyn van VISO te Gent, Annemie Brebels van VTI te Aalst en Joke Weckesser van de organisatie Çavaria, werd er bevraagd hoe RSV wordt aangepakt binnen OKAN. Ook werd nagegaan hoe de verschillende seksuele voorkeuren bij de doelgroep bespreekbaar gemaakt worden. Uit de gesprekken kwamen een aantal opvallende bevindingen aan het licht. (Persyn, 2019) (Brebels, 2019) (Weckesser, 2019)

Stille periode

In een OKAN-klas moet er rekening gehouden worden met de 'stille periode', aldus Brebels. Dit is een periode waarbij de jongere moeilijk tot leren komt omdat er zoveel te verwerken valt. Er moet eerst veiligheid ingebouwd worden vooraleer er sprake kan zijn van relationele en seksuele vorming. Vandaar dat zo'n thema's pas later op het schooljaar expliciet aan bod komen. Impliciet worden bepaalde foto's of situaties rond RSV wel al gebruikt in de lessen op het VTI te Aalst, om de leerlingen hieraan te laten wennen. Bijvoorbeeld kan er tijdens de les een foto gebruikt worden van een homoseksueel koppel dat hand in hand loopt zonder dat er dieper op ingegaan wordt.

Verschillende leeftijden

Tijdens het gesprek met een medewerkster van Çavaria werd duidelijk dat er naast de stille periode ook aandacht besteed moet worden aan de verschillende leeftijden in een OKAN-klas. Er zijn leerlingen van twaalf tot achttien jaar. Dit hoeft geen probleem te zijn wanneer algemene RSV-onderwerpen besproken worden, zoals identiteit. Maar wanneer leeftijdsgebonden onderwerpen aan bod komen, zoals geslachtsgemeenschap, is het makkelijker te benaderen wanneer de leerlingen per leeftijd opgedeeld zijn.

In het VTI te Aalst wordt bijvoorbeeld gewerkt rond het thema 'Ik en de wereld'. Hier wordt zeer algemeen gewerkt rond identiteit en culturele verschillen tussen de leerlingen in de klas. Dit thema is één van de weinige thema's dat gelinkt kan worden aan RSV. Wanneer er specifieke vragen of problemen binnen de les optreden rond relaties of seksualiteit, wordt er binnen de klas een oplossing gezocht of wordt er doorverwezen naar externen, zoals het centrum voor leerlingbegeleiding (CLB). Aangezien er geen specifieke lessen gegeven worden rond RSV, blijven de leerlingen steeds in hun originele klasgroep, waar ze opgedeeld zijn op basis van het niveau van de Nederlandse taal.

In VISO te Gent worden de leerlingen dan weer wel verdeeld per leeftijd, puur voor de lessen RSV. Zo brengt Cleo Persyn, een OKAN-leerkracht die van opleiding pedagoog en seksuoloog is, enkele relationele en seksuele thema's ter sprake. Dit gebeurt in de periode tussen de kerstvakantie en de krokusvakantie. Dan krijgen de leerlingen iedere week twee lessen RSV, dat op een totaal van twintig uur komt.

Tijdens het thema 'soa's' baseert mevrouw Persyn zich op de ontwikkelingsdoelen. Ze stelt op voorhand enkele doelen op die ze met de leerlingen wil bereiken. Zo vindt ze het belangrijk dat de leerlingen weten dat er verschillende ziektes bestaan en hoe ze deze kunnen herkennen, hoe ze soa's kunnen voorkomen en waar ze hulp kunnen vragen als ze een soa oplopen. Binnen het thema 'puberteit en seksuele ontwikkeling' komt vooral de menstruatiecyclus, het gebruik van tampons en maandverband, de lichaamsdelen, de verandering van het lichaam en dergelijke aan bod. Wanneer ze 'vriendschap en relaties' bespreekt, hebben de leerlingen vaak vragen over relaties die zich afspelen vóór het huwelijk. Dan bespreekt ze wat er kan en mag hier in België. Ook het thema 'geboorteregeling' bespreekt ze binnen haar lessen. Hier geeft ze aan de leerlingen mee dat het in België normaal is dat je zelf aan geboorteregeling kan werken via anticonceptiemiddelen. Als slotthema bespreekt ze ook 'genderdiversiteit'. Hier laat ze de discussie niet open. Ze benadrukt vooral dat het mogelijk is om met iemand van hetzelfde geslacht te trouwen. De leerlingen moeten daarmee niet akkoord gaan, maar ze moeten wel weten dat dit algemeen aanvaard en gerespecteerd wordt in België.

In gemengde groepen vindt ze het aangenamer werken aangezien de leerlingen beter luisteren. Er heerst een algemeen respect aangezien de leeftijden door elkaar zitten. Als de leerlingen in groepen van dezelfde leeftijd opgedeeld zitten, dan botst ze op het probleem dat jongeren tussen twaalf en veertien jaar vaak zitten te giechelen over de thema's en dus minder goed meewerken. Leeftijdsgroepen heeft echter wel als voordeel dat bepaalde onderwerpen, die meer op hun leeftijd gericht zijn, uitgebreider aan bod kunnen komen.

Religieverschil en genderverschil

Tijdens het interview gaf mevrouw Persyn ook aan dat er andere moeilijkheden opduiken tijdens lessen RSV. Zo botst ze op een *religieverschil*. Wanneer het bijvoorbeeld gaat over de besnijdenis, kan het zijn dat er meningsverschillen naar voor komen tussen de leerlingen. Op dit moment is het belangrijk dat er aandacht besteed wordt aan het respectvol en beleefd uiten van je mening.

Ook botst ze op een *genderverschil*. De meisjes durven bijvoorbeeld minder te spreken wanneer er veel jongens in de groep zitten. Een opsplitsing in gender vindt zij echter niet nodig. Dit aangezien de jongeren ook kunnen leren van elkaar. Als ze later samenleven met een persoon van een andere seksuele identiteit, dan is het ook belangrijk om over alles te kunnen praten en elkaar te kunnen begrijpen.

Homoseksualiteit

Wanneer 'homoseksualiteit' als onderwerp in de interviews aangehaald werd, noemde mevrouw Brebels dit 'een pijnpunt binnen OKAN'. Ze vindt het een moeilijk en gevoelig onderwerp. Bij haar op school komt het eerder impliciet aan bod. Dit betekent dat leerkrachten het bespreken wanneer leerlingen er vraag naar hebben of wanneer ze verkeerde reacties vertonen.

Ook mevrouw Persyn laat niet echt ruimte voor dialoog rond homoseksualiteit. Dit deed ze voorheen wel. Maar na negatieve ervaringen, waar de leerlingen dit onderwerp niet konden aanvaarden en in discussie traden, staat ze op dit moment niet meer open voor de mening van de leerlingen. Ze focust zich in de les vooral op de sociale aanvaarding en acceptatie van homoseksualiteit in België.

Conclusie

Relationele en seksuele vorming kan pas gegeven worden wanneer de leerlingen hier emotioneel klaar voor zijn en een zeker niveau van het Nederlands beheersen om hun mening te kunnen uiten. De school kan ervoor kiezen om de leerlingen voor RSV op te delen op basis van leeftijd of taalbeheersing. Om iedere leerling bij de les te betrekken, moet de leerkracht een correcte beginsituatie inschatten met oog voor het religie- en genderverschil in de klas. De leerkracht moet dan gebaseerd op de beginsituatie zijn les vormgeven. Tot slot blijkt dat homoseksualiteit, binnen RSV-lessen in OKAN, liever uit de weg wordt gegaan.

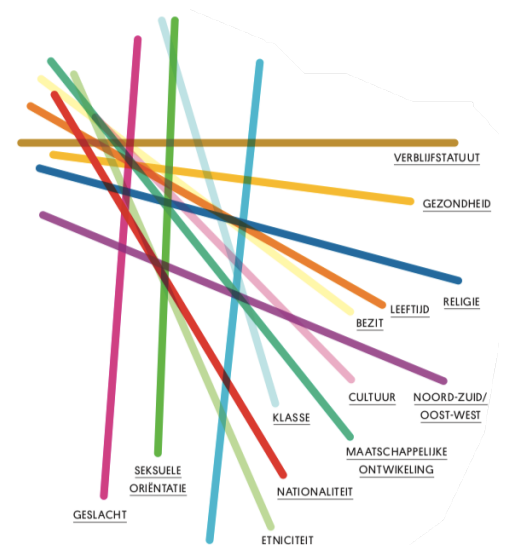
6.1.3 Theorieën waarop het materiaal gebaseerd is

Het materiaal werd gebaseerd op twee theorieën. Het 'kruispuntdenken' of 'intersectioneel denken' is daar een van. Dit denkkader zegt dat om verandering te brengen in iemands denken er rekening gehouden moet worden met vele delen van de persoonlijkheid. De andere theorie is de 'comfort-stretch-paniczone theorie'. Deze theorie stelt dat er drie zones zijn waarin iemand zich kan begeven wanneer het over een moeilijk bespreekbaar thema gaat. Om te kunnen bijleren, moet er een goede wisseling zijn tussen de comfort- en de stretchzone, maar blijf je best uit de paniekzone.

Kruispuntdenken of intersectioneel denken:

Kruispuntdenken gaat over verschil en diversiteit. Zo zijn er veertien assen van identiteitsvorming (zie afbeelding) die met elkaar verweven zijn. Al die assen samen maken jou als persoon. Ze bepalen je positie in de maatschappij, je gedrag, je denken en de kansen die je krijgt. Je mag je niet enkel baseren op één as wanneer je met iemand nieuw in contact komt. Deze assen zorgen ervoor dat iedereen verschilt van elkaar. (Recht op Liefde, 2013)

Seksuele oriëntatie is in dit denkkader niet los te zien van de andere assen. Er is geen standaardversie van 'de homoseksueel' al ontstaat er wel snel een beeld van een universele homoseksueel. Hier loopt het mis op vlak van diversiteit: doordat men andere aspecten van iemands identiteit negeert, wordt het dominante beeld enkel bevestigd en in stand gehouden. Men krijgt dan een beeld van de homoseksueel als man, blank en uit de middenklasse.

(Ella vzw, 2016)

Hij is 'uit de kast' en gaat eens per jaar naar de Gay Pride. Een intersectionele benadering past dat beeld aan en maakt duidelijk dat het slechts één specifieke manier is om naar homoseksualiteit te kijken.

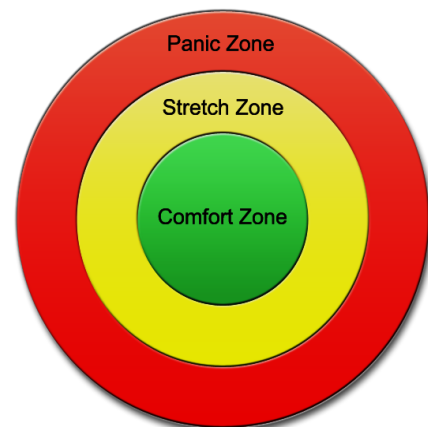
[Link tussen 'kruispuntdenken' en het ontwikkelde materiaal](#)

Het uitgangspunt van 'intersectioneel denken' is dat je niet focust op één kenmerk van een persoon, maar op alles wat een persoon maakt. Bij het ontwikkelen van het materiaal gingen we op een impliciete manier met verschillende seksuele oriëntaties aan het werk. Aan de hand van het thema 'families' bespraken we een homoseksueel koppel in al zijn dimensies. Zo kwamen naast de wetgeving rond homoseksualiteit ook onderwerpen als waarden en normen, karaktereigenschappen en relaties aan bod. Dit gebeurde vaak aan de hand van stellingen waar de mening van de leerlingen besproken werd. Bij het maken van het materiaal hielden we rekening met hoe seksualiteit en relatievorming beïnvloed kan worden door gender, etniciteit, cultuur en klasse. Zo betrokken we de leerlingen door te kijken naar hun afkomst en hoe zij stonden tegenover (homo)seksualiteit.

'Comfort-stretch-panic zone' theorie

Deze theorie houdt in dat om een verandering teweeg te brengen in iemands gedachtegang er gewerkt moet worden aan de hand van de drie zones waarin een individu of groep zich kan openstellen ten aanzien van deze verandering. Deze drie zones zijn de 'comfortzone - de stretchzone - de paniekzone'. De zegswijze 'je moet eerst leren stappen voor je kan lopen' is een mooi voorbeeld van deze theorie. Het doel is om de deelnemers uit hun comfortzone te halen en nieuwe perspectieven en inzichten aan te brengen zonder de deelnemers te choqueren.

- De comfortzone bevat alles wat vertrouwd is. Hierin vind je alle elementen, tradities en gewoontes terug die de deelnemers kennen. Hier voelt men zich goed, zelfzeker en gemakkelijk. Het risico van deze zone is dat men vastroest waardoor verandering en progressie van ideeën en gewoontes moeilijk wordt.
- De stretchzone is de zone die tussen de comfort- en de paniekzone ligt. Deze zone omvat de elementen die men wel kent, maar die niet meteen deel uitmaken van de gewoontes en tradities van een individu of groep. Het gevoel dat deze zone met zich meebrengt is nieuwsgierigheid, herkenbaarheid en een zekere mate van begrip. Je kan deze zone meer zien als een experimenteerruimte met mogelijkheden om nieuwe zaken te leren kennen, zonder de verplichting om die meteen aan te nemen of toe te passen.
- De paniekzone is de zone die het verst staat van de comfortzone en net buiten de stretchzone ligt. Deze zone staat voor alle zaken die ver liggen van gewoontes en tradities. Hier voelt men zich ongemakkelijk, gestrest en angstig. De meeste elementen in deze zone zijn vreemde, ongekende zaken waar men niet echt vat op heeft.

(Collinson, Prouty, & Panicucci, 2016)

Aan de hand van deze drie zones legt de theorie uit dat veranderingsprocessen beter geleidelijk aan binnen een groep worden ingeleid om een effectief resultaat te bereiken. In het geval dat men een verandering wil aanbrengen door deelnemers te snel mee te nemen naar het eindresultaat bestaat er een kans dat zij zich terugtrekken in de comfortzone. (Recht op Liefde, 2013)

[Link tussen 'Comfort-stretch-panic zone' theorie en het ontwikkelde materiaal](#)

Volgens deze theorie is het de bedoeling dat je geleidelijk te werk gaat wanneer je in heterogene groepen thema's als seksualiteit bespreekt. In ons materiaal hebben we zo geleidelijk mogelijk gewerkt. Zo begonnen we met een kort spel. De leerlingen kregen elk een prent van een gezin. Zo bespraken we zeven gezinsvormen. Aan de hand van vragen kwamen we tot de conclusie dat ieder gezin anders is. Dit was voor de leerlingen een erg comfortabele manier om over verschillen te praten, ook wanneer het ging over homoseksuele gezinnen.

Tijdens het deel over de wetgeving rond homoseksualiteit zijn we stapsgewijs tewerk gegaan. We gingen dieper in op het homoseksuele gezin, de familie 'Ridez', dat in België woont. Aan de hand van een kaart overliepen we de wereldwijde wetgeving in drie kleuren. Zo bespraken we de groene landen, waar er beschermende wetten zijn. De beige landen waar geen beschermende, noch bestraffende wetten zijn en de rode landen waar homoseksualiteit nog steeds strafbaar is. Na het overlopen van de legende lieten we de leerlingen twee tabellen aanvullen. Zo vergeleken ze België met hun land van afkomst. Nadien gingen we hierover in gesprek. Hier kwamen we met de leerlingen al meer in de stretchzone terecht.

Doorheen de workshop van twee lesuren hebben we ons steeds in de comfortzone of stretchzone bewogen. De oefeningen die we hadden voorzien, waren nooit echt choquerend, maar steeds geleidelijk opgebouwd. Zo vermeden we de 'paniczone' gedurende de workshop.

6.1.4 Tips voor de leerkracht

Wanneer je een vorming geeft bij jongeren die tot een etnisch-culture minderheid behoren, is het belangrijk dat je rekening houdt met volgende aandachtspunten.

Hieronder vind je een verzameling van tips waar een leerkracht baat bij kan hebben. Ze komen voort uit verschillende bronnen. De eerste zeven komen uit 'What the FAQ?! – Hoe begeleid je relationele en seksuele vorming in superdiverse groepen?' (Pimento, 2016), de verdere tips komen uit 'Recht op liefde – Handleiding: seksuele diversiteit bespreekbaar maken binnen etnisch-culturele minderheden' (Recht op Liefde, 2013). De tips werden ook nog verder aangevuld door de interviews, afgenomen bij Joke Weckesser, Annemie Brebels en andere bronnen.

Kruispuntdenken

Je hebt het kruispuntdenken nodig om de enorme diversiteit en complexiteit binnen groepen jongeren te kunnen zien en ermee om te gaan. Iedereen spreekt vanuit een eigen referentiekader. Ga ervan uit dat de mensen om je heen hun referentiekader zo vanzelfsprekend vinden als jij dat van jou. Voor jongeren is het niet evident om zich in het perspectief van een ander te verplaatsen. Leer jongeren stil

te staan bij de invloed die hun achtergrond, (gender)normen¹, leeftijdsgenoten, ouders, mediagebruik, schoolcontext, opleiding, opvoeding en religie hebben op hun relaties en seksualiteit. Dat kan er op zijn beurt voor zorgen dat ze elkaar ontdekken, begrijpen en respecteren. (Pimento, 2016)

Vermijd vooroordelen

Vertrek vanuit een houding van respect voor alle jongeren. Zorg ervoor dat iedereen, zonder te beoordelen of veroordelen, zijn of haar eigen mening kan geven. Wees je bewust van de gevoeligheden die jongeren hebben. Let op normen die leven in de groep. Wie daarbuiten dreigt te vallen, kan zich hierdoor benadeeld of bekeken voelen. Wees je ook bewust van je eigen gevoeligheden, visie en referentiekader zodat je hierop kan anticiperen.

Let op je woordgebruik

Pas op met woorden als 'normaal', 'natuurlijk' en 'uiteraard'. Dat kan onbedoeld erg veroordelend klinken. En wat voor jou normaal lijkt, kan voor anderen juist niet normaal zijn.

Ga er ook niet van uit dat jij iedereen begrijpt, dat iedereen jou begrijpt en dat iedereen elkaar begrijpt. Jullie kunnen aan hetzelfde begrip heel andere betekenissen koppelen.

De leerkracht moet de leerlingen geruststellen wanneer ze iets niet begrijpen. De leerkracht moet erkennen dat ze het niet begrijpen en dat de leerlingen van het besproken onderwerp kunnen schrikken. (Weckesser, 2019)

Zoek gelijkenissen

Spreek niet over 'onze waarden en normen' ten opzichte van die van 'de andere'. In plaats van de nadruk te leggen op wij/zij ga je beter op zoek naar gelijkenissen. Naar hetgeen iedereen belangrijk vindt: veiligheid, geborgenheid, eerlijkheid, respect, vertrouwen etc. Let wel op met veralgemeningen, stereotyperingen of clichés over bepaalde groepen.

Als leerkracht moet je tijdens de lessen een open houding aannemen. Met de vinger wijzen over wat jij allemaal hebt meegekregen uit jouw opvoeding lokt alleen maar averechtse reacties uit. (Weckesser, 2019)

Vermijd religieuze discussies

Vermijd discussies over religie en cultuur, zoals "in de Koran staat toch ...?" of "bij jullie is het toch zo dat ...". In zulke discussies komen er veralgemeningen en foute informatie aan bod. Dat heeft impact op de groepsdynamiek. Jongeren mogen nooit het gevoel krijgen dat ze hun idee moeten verdedigen of dat van hen verwacht wordt dat ze zich aanpassen aan de groepsnorm.

Mevrouw Weckesser bevestigde dit tijdens het interview. Ze gaf ons de tip om religieuze thema's zo weinig mogelijk te bespreken, of toch wanneer je er niet genoeg over weet. (Weckesser, 2019)

¹ Gendernormen zijn de afspraken en verwachtingen die een samenleving verbindt aan bepaalde genders. Ze hebben vaak invloed op de genderexpressie en de sociale rol die iemand aanneemt. (Transgender infopunt, 2013)

Werk visueel

Werk met visueel materiaal, pictogrammen en tekeningen. Gebruik korte zinnen met duidelijke woorden. Ga na of iedereen mee is. Laat een jongere jouw uitleg herhalen om na te gaan of het duidelijk overgekomen is.

Mevrouw Brebels bevestigde dit tijdens het interview. Ze gaf ons de tip om concreet en visueel te werk te gaan, best aan de hand van een thema. (Brebels, 2019)

Voorkom sociaal wenselijke antwoorden

Om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen, kan je altijd doorvragen. Zo kom je de leerlingen hun mening wel te weten. Let wel op dat je niet overkomt als een detective. Je vraagt om verduidelijking uit nieuwsgierigheid en interesse, niet om hen uit te horen of af te schrikken.

Creëer vertrouwen en veiligheid

Wanneer het om een nieuwe groep gaat is het aangewezen om voldoende tijd te investeren in een voortraject (opwarmertje, inleiding, voorstelling van jezelf) om het vertrouwen geleidelijk aan op te bouwen en groepsspecifieke dynamieken gewoon te worden, alvorens meteen een gevoelig onderwerp aan te snijden.

Mevrouw Brebels legde de nadruk op de vertrouwelijke aanpak. Hiermee bedoelt ze dat de leerlingen de kans moeten krijgen om hun eigen mening op een respectvolle manier te delen. Er moet gepraat kunnen worden over hun emoties. (Brebels, 2019)

Ook mevrouw Weckesser gaf deze tip. Door rond een thema te werken, creëer je een veilige omgeving waarin netelige onderwerpen besproken kunnen worden. De leerlingen kunnen zich distantiëren van hun eigen situatie en op een comfortabele manier in dialoog gaan met elkaar. (Weckesser, 2019)

Benader de deelnemers ook individueel

Ga na of ze bereid zijn aan de training deel te nemen en motiveer hen hiervoor. Introduceer het thema seksualiteit op een indirecte manier, bijvoorbeeld via de onderwerpen diversiteit, relaties, waarden en normen, ... en wakker hun nieuwsgierigheid aan.

Breng de beginsituatie van de groep in kaart

Breng de kenmerken van de groep in kaart bij het voorbereiden van de vorming, zoals leeftijd, achtergrond, eerste of tweede of derde generatiemigranten, taalkennis, en de mate waarin zij eerder thematische sessies hebben gevolgd. Al deze elementen kunnen helpen een juiste inschatting te maken van de groep en een vorming op maat te organiseren.

Wanneer je deze tip in acht neemt, kan je oefeningen aanpassen aan het taalniveau. Je kan aandacht schenken aan hoe een aantal identiteitskenmerken impact kunnen hebben op het hele traject (de verschillende leeftijden binnen de groep kunnen zorgen voor nieuwe/ andere opvattingen, en dit stimuleert mogelijks het anders denken.).

Toon empathie

Wanneer je met de leerlingen in dialoog gaat, kan dit veel emoties losmaken bij de deelnemers. Als trainer is het belangrijk dat deze losgemaakte emoties, zowel van de individuele deelnemer als van de groep, worden opgevangen. Daarom is het belangrijk dat je als trainer empathie toont en hun gevoelens ook erkent.

Streef naar dialoog (geen debat)

Het is belangrijk dat je streeft naar een dialoog en niet naar een debat of discussie, waarbij het actief naar elkaar luisteren en het respectvol uitwisselen van gedachten en ervaringen centraal staat.

Maak op voorhand samen afspraken

Om ervoor te zorgen dat de vorming op een respectvolle manier verloopt, is het aangeraden om vooraf enkele regels vast te leggen. Dit werkt het beste wanneer deze vanuit de deelnemers komen. Zo wordt het mogelijk dat iedereen zijn meningen, ervaringen en bedenkingen kan delen. De dialoog die hierdoor ontstaat is net een meerwaarde om elkaar als mens beter te begrijpen en een gesprek mogelijk te maken waarbij de deelnemers dichter bij elkaar en elkaars visies en ervaringen kunnen komen.

Zorg voor een goede sfeer

Om drempels te verlagen, probeer je een gezellige 'huiselijke' ruimte te creëren die bijdraagt tot een ontspannen goede sfeer.

Mevrouw Weckesser gaf aan dat leerlingen in OKAN vaak al op veel vlakken volwassen moeten zijn, maar toch erg kunnen genieten van spelen. Probeer daarom de les steeds op een creatieve manier aan te pakken zodat de leerlingen er echt bij betrokken worden en ook even kind mogen zijn. (Weckesser, 2019)

Neem de tijd

Vrees niet voor het 'niet op tijd' afwerken van het programma. Als een bepaalde kwestie of concrete situatie belangrijk blijkt voor de deelnemers, neem dan genoeg tijd om erbij stil te staan. Ongetwijfeld kunnen andere doelstellingen en thema's van de vorming doorheen die discussie aangekaart worden. Het loont om te werken rond onderwerpen die belangrijk zijn voor de deelnemers.

Wees je bewust van je rol

Bereid je als trainer voor op een bescheiden rol. Stimuleer de deelnemers om zelf antwoorden te formuleren. En geef deelnemers zoveel mogelijk ruimte om te praten. (Stel kennisoverdracht niet centraal.) Wees je tot slot ook als trainer bewust van je eigen positie. Als individu draag je zoals alle deelnemers ook een zekere bagage en identiteitskenmerken met je mee. Het is belangrijk dat je geen autoritaire functie opneemt en dat je je 'in' de groep mengt.

Hou je verwachtingen laag

Wees je ervan bewust dat je in één workshop de leerlingen hun denkwijze niet kan aanpassen. De workshop moet gericht zijn op gewenning en nog niet te veel focussen op verandering. Vaak is het voor de leerlingen allemaal erg nieuw, de stap mag niet te groot zijn.

Mevrouw Weckesser suggereert ook om gebruik te maken van beeldmateriaal waar bijvoorbeeld een koppel van hetzelfde geslacht te zien is. De les hoeft daar niet over te gaan, maar op die manier wennen de leerlingen al sneller aan bepaalde beelden en kan je er nadien ook makkelijker op ingaan. (Weckesser, 2019)

Werk cultuursensitief

Wanneer een vorming over seksualiteit wordt gegeven bij etnisch-culturele minderheden, kan dat controversieel zijn. Hier kunnen stereotypen en vooroordelen voorkomen. Dit kan weerstand oproepen omdat het een te directe confrontatie is. Daarom moet de leerkracht cultuursensitief te werk gaan. (Weckesser, 2019)

Cultuursensitief werken wil zeggen dat je als begeleider bewust bent van cultureel afhankelijke aspecten bij jezelf en de ander, en dat je er ook rekening mee houdt. De begeleider moet zich bewust zijn van zijn eigen gevoeligheden, irritaties, waarden en normen. Hij moet ook beseffen dat seksualiteit 'schaamte' met zich meebrengt en dat er een dubbele moraal kan bestaan. Deze dubbele moraal slaat op het feit dat men twee personen die hetzelfde doen, toch anders gaat beoordelen. Zo wordt er bijvoorbeeld feller gereageerd op de seksualiteit van vrouwen dan op die van mannen. Verder moeten verschillen benoemd en gewaardeerd worden, maar hierbij mag geen oordeel geveld worden. Ook belangrijk is dat de loyaliteiten (naar familie, geloof...) niet geschonden worden. (Project S, 2012)

PINTO deed een onderzoek naar de verschillen tussen culturen. Wanneer culturen met elkaar in contact komen, kan dit leiden tot verrijking, maar ook tot conflicten, onbegrip en zelfs vijandschap. PINTO maakt onderscheid tussen F- en G-culturen en bracht daarmee de meest essentiële onderscheidingsfactoren in kaart.

- *De F-cultuur of de fijnmazige cultuur* is een traditionele cultuur die gekenmerkt wordt door een fijnmazig systeem van normen en waarden. De mate van structuur is groot en er bestaan veel vastgelegde regels voor wat wenselijk en onwenselijk gedrag is. Hier hoeft men weinig persoonlijke afwegingen te maken. Deze cultuur is collectivistisch, dit wil zeggen dat een lid van een F-cultuur zijn eigen positie primair beziet vanuit de groep waarvan hij deel uitmaakt. Zijn gedrag is gericht op het beschermen van de groepsreputatie en het zich conformeren aan de normen, opvattingen en verwachtingen die leven in de groep. Hij is loyaal en zal conflicten vermijden als dit de goede verhouding verstoort of schaadt. Dit brengt met zich mee dat hij niet altijd direct zal zeggen wat hij ergens van denkt of vindt.

- *De G-cultuur of grofmazige cultuur* is een moderne cultuur waarin normen en waarden, goed en kwaad niet heel duidelijk omschreven zijn. Veel dingen moet men zelf uitzoeken en in veel gevallen dient men zelf een mening te vormen over wat wenselijk en onwenselijk is. Afwijken van de gebaande wegen wordt zelfs gewaardeerd. Deze cultuur is individualistisch, dit wil zeggen dat een lid van een G-cultuur zich in de eerste plaats als een individu zal beschouwen. Bij het denken, redeneren en communiceren gaat hij meer van zichzelf uit dan van de groep: wat is zijn mening, wat wil hij zelf graag? Hij is gewend om dit duidelijk en direct onder woorden te brengen en verwacht dit dikwijls ook van anderen. (Keasberry, 2010)

F-cultuur	G-cultuur
1. Geloof	1. Zelfstandigheid
2. Respect voor je ouders	2. Eerlijkheid
3. Trouw aan de familie	3. Hulpvaardigheid
4. Gehoorzaamheid	4. Respect voor je ouders
5. Gastvrijheid	5. Goede manieren
6. Goede manieren	6. Trouw aan de familie
7. Hulpvaardigheid	7. Gehoorzaamheid
8. Eerlijkheid	8. Gastvrijheid
9. Zelfstandigheid	9. Geloof

(Boukhriss, sd)

De F-cultuur richt zich vooral op de groep. Er is een onderlinge afhankelijkheid en men zorgt voor elkaar. In deze cultuur hoor je je goed te gedragen en je plaats te weten. Er wordt vooral impliciet gecommuniceerd. Hiertegenover is de G-cultuur zeer individugericht. In deze cultuur wil men zo onafhankelijk en zelfstandig mogelijk zijn. Een eigen mening staat boven wat er sociaal van jou verwacht wordt. Hier wordt expliciet gecommuniceerd.

Als leerkracht is het belangrijk om dit in je achterhoofd te houden tijdens een vorming. Zo is het makkelijker om erkenning en begrip te hebben voor hun belevingswereld. Je bouwt een vertrouwensband op waardoor jijzelf en ook de leerlingen grenzen (in de klas en daarbuiten) beter kunnen uiten.

6.2 Het ontwikkelde materiaal

6.2.1 Motivatie van het ontwerp

Zoals uit het onderzoek bleek, is er een grote nood aan geschikt materiaal om het thema homoseksualiteit binnen een onthaalklas bespreekbaar te maken. Dankzij de literatuurstudie, de interviews en de workshop van 'Project S', ontstond er een duidelijk idee dat deze verschillende noden kon indekken. Dit door materiaal te ontwikkelen zodat de leerkracht die RSV aanbrengt, ondersteunt wordt bij de vorming.

Wij ontwierpen een workshop voor OKAN met een bijhorende werkbundel. Het centrale thema is 'homoseksualiteit'. Dit onderwerp, dat een taboe is binnen de doelgroep, wordt niet te expliciet behandeld. Er komen een tal van thema's aan bod volgens het geleidelijkheidsprincipe. Op deze manier wordt alles stap voor stap aangebracht. De Nederlandse taal staat tijdens de vorming steeds centraal. Er wordt zowel rond de productieve als de receptieve vaardigheden gewerkt.

De workshop gaat over het fictieve holebigezin, de familie 'Ridez'. We kaderen dit door te werken aan de hand van het onderwerp 'gezinsvormen'. Door alle mogelijke gezinsvormen aan bod te laten komen, wordt er een afstand gecreëerd tussen de les en de thuissituatie van de leerlingen. Zo wordt er rekening gehouden met mogelijke trauma-ervaringen. De leerlingen kunnen de les met een gerust gevoel meevolgen.

We probeerden het nuttige met het aangename te verenigen door genoeg activerende werkvormen te gebruiken tijdens de vorming. De inhoud en de werkvormen van de workshop staan in het volgende onderdeel uitgewerkt.

6.2.2 Inhoud en werkvormen toegelicht

Voordat de workshop van start gaat, worden er met de leerlingen enkele afspraken gemaakt, de Pickasol-afspraken. Deze werden specifiek voor RSV opgesteld. (Project S, 2012)

Tijdens de opwarmer krijgt iedere leerling een gezinskaart. Daarop staat telkens een prent van een gezin met op de achterzijde informatie over de gezinsleden. Dit stelt hun gezin voor. Er worden een aantal vragen gesteld waarop zij 'ja' of 'neen' kunnen antwoorden. De conclusie bij deze opdracht is dat ieder gezin anders is. Door een gepaste vraagstelling worden de verschillende gezinsvormen reeds inductief aangebracht.

Bij de eerste drie opdrachten in de bundel worden de verschillende gezinsvormen uitvoerig besproken en ingeoeft. Dit creëert een veilige context. Aan het einde volgt een reflectiemoment. Dit moment geeft de leerkracht de kans om met de leerlingen in gesprek te gaan. De leerlingen kunnen hun mening uiten, maar de leerkracht moet er op toezien dat dit op een respectvolle manier gebeurt.

Er wordt ingezoomd op een van de gezinnen, een holebigezin, namelijk de familie 'Ridez'. De gezinsleden worden voorgesteld. De familie heeft twee papa's, een zoon en een dochter. Voor ieder onderdeel van deze voorlichting wordt ingezoomd op een van de gezinsleden. Bij de papa's wordt zowel de wetgeving en normen en waarden behandeld. Bij de dochter worden de karaktereigenschappen die een persoon kan hebben en/of kan appreciëren in een vriend besproken. Bij de zoon wordt aan de hand van stellingen dieper ingegaan op relaties en vriendschappen.

Om de wetgeving omtrent homoseksualiteit doorheen de wereld te bespreken is er een wereldkaart voorzien. Hier wordt de wetgeving tussen België en hun land van afkomst vergeleken.

Iedere ouder wil bepaalde waarden en normen meegeven aan zijn kinderen. Dit is niet anders bij een holebigezin. Vandaar dat de waarden respect, verdraagzaamheid en liefde besproken worden. Hier kan dan ook later in de workshop naar teruggekoppeld worden bij negatieve reacties. Er zijn opdrachten voorzien waar gewerkt wordt rond spreekwoorden, gekoppeld aan die waarden. Deze worden in de bundel visueel voorgesteld. Opnieuw is er een reflectiemoment voorzien. Dit gaat zowel over de wetgeving als over waarden en normen.

Bij het thema karaktereigenschappen zijn er eerst twee vooropdrachten die werken met twee sets spelkaarten. De eerste set spelkaarten bestaat uit acht 'ik-kan-kaartjes'. Deze kaarten bespreken zaken waar je goed in kan zijn. Bij deze vooropdracht moeten de leerlingen drie kaarten kiezen die niet bij hen passen. De tweede set spelkaarten bestaat uit zestien eigenschapskaarten. Deze kaarten bespreken telkens twee tegenovergestelde karaktereigenschappen. Hierbij moeten ze drie kaarten uitkiezen die wel bij hen passen. Zo denken de leerlingen na over hun eigen vaardigheden en eigenschappen, deze worden ook in groep besproken. In de bundel is er een opdracht voorzien waarin ze een samengestelde zin moeten noteren, gebaseerd op de besproken karaktereigenschappen. Ook moeten de leerlingen de karaktereigenschappen combineren met hun tegengestelden. In deze

opdrachten wordt duidelijk gewerkt rond taal. Er is de mogelijkheid om met de spelkaarten een memoryspel te spelen. Bij de laatste opdracht creëren de leerlingen hun perfecte vriend door vijf karaktereigenschappen uit de lijst te kiezen. Opnieuw is er een reflectiemoment.

Bij het thema relaties is er een vragenronde. De vraag is steeds: 'blijft jouw vriend jouw vriend als...?' De leerlingen verplaatsen zich telkens in de klas (akkoord - links, neutraal - midden of niet akkoord - rechts). Bij deze opdracht moet stilgestaan worden bij de mening van de leerlingen. Achteraf is er een reflectiemoment.

Aan het einde van de workshop vormt de klas een besluit. Er worden enkele woorden gegeven, dit helpt de leerlingen bij het formuleren van het besluit.

Als afsluiter is er een variant op het spel 'vier-op-een-rij' voorzien. Hiervoor wordt er opnieuw gebruik gemaakt van de gezinskaarten. Op de achterzijde van iedere prent staat uitleg over de gezinsleden. Eén van de gezinsleden staat onderlijnd. Dit is de rol die de leerling op zich neemt tijdens het spel. In het raster staan zestien omschrijvingen van zestien personen. Eén van die omschrijvingen stelt hun voor. De leerlingen moeten met elkaar praten en zoeken voor iedere beschrijving de juiste persoon. De bedoeling is om zo snel mogelijk vier op een rij te behalen. Iedere leerling begint bij zijn eigen omschrijving, zo start iedereen op een andere plek in het raster. Er is ook een laatste reflectiemoment voorzien.

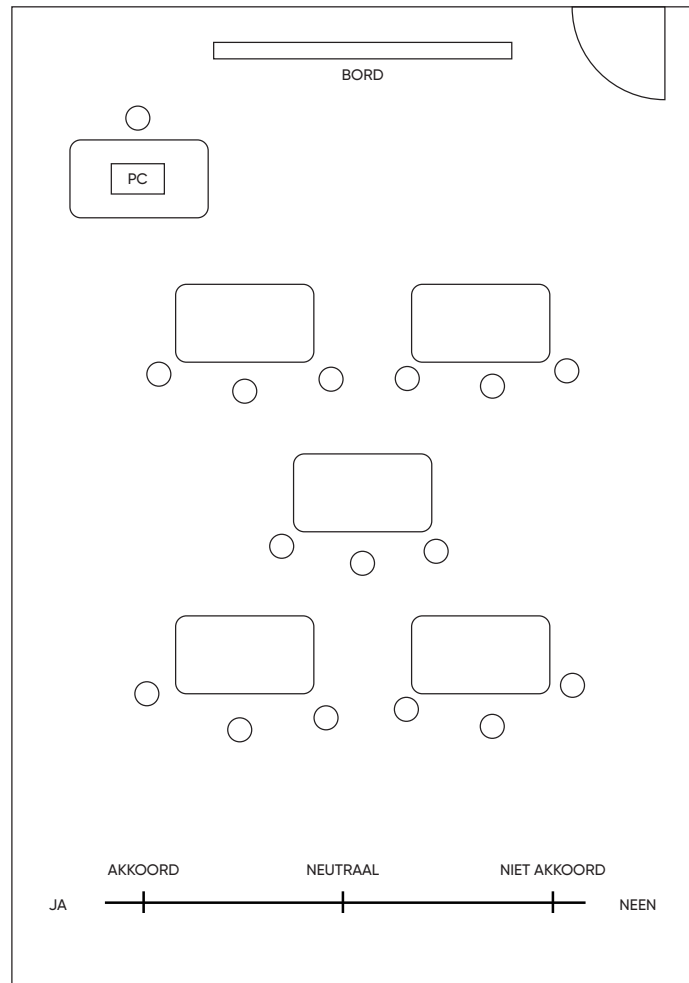
De gehele workshop wordt visueel ondersteund door een PowerPoint.

6.3 Het uittesten van het materiaal en de verkregen feedback

Op vrijdag 10 mei 2019 werd het materiaal in het VTI te Aalst uitgetest. Er werden twee lessen voorzien, in totaal 100 minuten. Dit waren de twee lessen voor de middagpauze. Het materiaal werd getest in OKAN 1, wat de hoogste niveaugroep Nederlands is op deze school. De klas bestond uit vijftien leerlingen. Zij werden opgedeeld in vijf groepjes van drie leerlingen. In de klas zaten zowel jongens als meisjes. Ze mochten zelf de groepsverdeling kiezen.

Kort voor het begin van de vorming, werd het lokaal klaargezet. De PowerPoint werd geopend, de banken werden verplaatst en de bundels en kaartjes werden uitgedeeld. Er was ook een pointer voorzien om de PowerPoint vanop afstand te kunnen bedienen.

Aan het begin van de workshop kreeg elke leerling een sticker met zijn naam op. Ook de workshopgevers hadden een sticker op. Eenmaal iedereen een plaats had gekozen, stelden de begeleiders zichzelf en het doel van de workshop kort voor. Daarna begon het overlopen van de Pickasol-afspraken. De leerlingen moesten hun tassen achterin de klas leggen om een zo ordelijk mogelijke klas te hebben. Achteraan het lokaal was er ruimte voorzien zodat de leerlingen bij de vragenrondes plaats genoeg hadden om hun keuze duidelijk te maken. Ze moesten links of rechts gaan staan om 'ja' of 'neen' of 'akkoord', 'neutraal' of 'niet akkoord' te antwoorden.

De workshop werd gegeven, gebaseerd op de handleiding van de werkbundel. Bij het voorbereiden van de les werd duidelijk dat er meer dan twee lessen nodig zouden zijn om alles uitvoerig te kunnen testen. Er werden enkele oefeningen overgeslaan. Op die manier kwamen toch alle thema's aan bod.

Doorheen de les werkten de leerlingen goed mee. Er heerste een aangename sfeer. Doordat de oefeningen geleidelijk opgesteld waren, werd de 'paniczone' nooit betreed. Tijdens de vragenrondes gaven de leerlingen af en toe sociaal wenselijke antwoorden. Hier werd steeds dieper op ingegaan om de onderliggende emoties toch naar voren te laten komen. Er werden nog kleine foutjes in de bundel opgemerkt. Deze aanpassingen waren miniem en hadden geen negatief effect op de workshop. De workshop verliep vlot.

Het materiaal was erg visueel. Er werd een duidelijke taal gebruikt doorheen de bundel, aangepast aan het taalniveau van de doelgroep. Ook de spelvormen die bij de bundel horen, waren perfect om binnen OKAN te gebruiken. De bundel heeft een duidelijke structuur en een mooie opmaak. Dit sprak de leerlingen aan. Aan het einde van de workshop, moesten de leerlingen samen een besluit vormen van wat ze geleerd hadden. Ze kwamen tot een erg mooi besluit, 'Liefde is liefde', dit bevestigde dan ook dat het doel van de workshop bereikt werd.

Na het testen van het materiaal, kwam er erg positieve feedback. De leerkracht van de klas was lovend over de spelkaarten en de bundel. De vervolgcoach was niet aanwezig tijdens het testen van het materiaal. Zij vroeg achteraf hoe het geweest was. Ook zij was enorm onder de indruk van het ontwikkelde materiaal. Ze vroeg zelfs of de school het materiaal kon aankopen.

De leerkracht van OKAN 3 kwam het materiaal ook inkijken. Zij vond de schriftelijke opdrachten nog te moeilijk voor in haar klas te gebruiken. Toch vond ze het materiaal ook geschikt voor haar klas, dit dan door het vooral mondeling aan te pakken. De spelkaarten, de wereldkaart, de vragenrondes etc. bieden genoeg houvast om de workshop mondeling te kunnen geven. Het zou dus ook zonder de bundel in te vullen hetzelfde effect kunnen bereiken.

Anderhalve week voor de testing was er een afspraak voor feedback gepland met mevrouw Weckesser van Çavaria. Deze afspraak kon helaas niet doorgaan wegens ziekte. Na haar ziekteverlof nam ze de tijd om feedback te geven. Dit gebeurde pas na het testen van het materiaal. Ze gaf enkele kleine bemerkingen op vlak van woordgebruik (homoseksueel gezin -> holebigezin, interracial gezin -> cultureel gemengd gezin). Deze bemerkingen werden dan ook aangepast in het materiaal. Op inhoudelijk vlak had ze geen opmerkingen. Ze feliciteerde de studenten voor hun prestatie. Ze wou ook navragen of ze het materiaal op de website www.schooluitdekas.be beschikbaar zou kunnen stellen.

6.4 Conclusie

Het materiaal was bruikbaar binnen OKAN. Het biedt de leerkracht houvast om de workshop te geven. Ook wanneer er een laag niveau van de Nederlandse taal is, zou het volgens de leerkrachten die lesgeven op de testschool mogelijk moeten zijn om met dit materiaal het onderwerp 'homoseksualiteit' te bespreken. Dankzij de doordachte aanpak van het materiaal zijn de drie noden die in het onderzoek naar voren kwamen, voor een groot deel opgelost.

7. *Besluit*

In het eerste hoofdstuk wordt dieper ingegaan op wat RSV inhoudt, het belang van RSV en hoe het wordt aangebracht. In het tweede hoofdstuk wordt besproken wat OKAN is, wie er in terecht kan komen en hoe het tewerk gaat. Deze hoofdstukken bieden een beeld op de huidige situatie van het onderwijs en waren voor deze bachelorproef noodzakelijk om te kunnen onderzoeken welke noden er zijn. Zo kwam de sociale acceptatie van homoseksualiteit binnen etnisch-culturele minderheden, het materiaal om homoseksualiteit bespreekbaar te maken dat niet gepast is voor te gebruiken binnen OKAN en de nood aan ondersteuning om RSV te geven aan het licht tijdens het onderzoek. Na het onderzoek werd duidelijk wat er ontwikkeld moest worden. Om het materiaal doordacht te kunnen ontwikkelen, moesten eerst concrete doelen opgesteld worden. Ook werden mensen uit het werkveld betrokken om hun expertise te delen. Op die manier werd een duidelijker beeld gecreëerd over de nodige aanpak bij het te ontwikkelen materiaal. De workshop is gebaseerd op enkele wetenschappelijke theorieën die het mogelijk maakten om een succesvolle vorming te kunnen organiseren. Om extra ondersteuning te bieden aan leerkrachten die zich wagen aan deze vorming, werden er ook tips gebundeld in deze bachelorproef. Dankzij dit voorbereidend werk werd het mogelijk om materiaal te ontwikkelen met gepaste inhoud en werkvormen. Tot slot was er een opportuniteit om het materiaal te testen. Dit is van belang om te kunnen aantonen dat de ontwikkelde workshop een antwoord biedt op de onderzoeksvraag. Uit de verkregen feedback werd duidelijk dat dit het geval was.

8. Bibliografie

- Çavaria . (2018). *Wat doet Çavaria?* Opgehaald van Çavaria : <https://www.cavaria.be/wat-doet-cavaria>
- (2009). In Y. Yilmaz, *Prinsessen en players over rolpatronen en stereotypes*. Brussel: Steunpunt allochtone meisjes en vrouwen.
- (2012). In L. Lenaerts, & E. Joos, *Project S*. Antwerpen: Garant.
- (2013). In S. Aftab, S. Mouissat, S. Bracke, C. Longman, & S. Scheepers, *Recht op Liefde*. Brussel: Ella vzw en Merhaba vzw.
- (2015). In B. Tuk, & M. De Neef, *Welkom op school*. Utrecht: Pharos.
- Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen (AHOVOKS). (sd). *Ontwikkelingsdoelen "Nederlands voor nieuwkomers" in de onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers van het secundair onderwijs*. Opgehaald van eindtermen.vlaanderen.be: http://eindtermen.vlaanderen.be/secundair-onderwijs/okan/ontwikkelingsdoelenOkan.pdf?fbclid=IwAR3bgJTkEU6PCQIsYv_HMoP9q7P0qRafmAwDAWoy7v9_OW9KZV50erLSY
- Boukhriss, H. (sd). *Vormingspakket voor diversiteit op de werkvloer*. Opgehaald van www.werk.be: https://www.werk.be/sites/default/files/vakbonden_-_vormingspakket.pdf?fbclid=IwAR1imLs3JakJFnisyeAdhZZaJ0X0hXFPu0F7C8ZzIK926vG27Uxj6Dht4Jg
- Brebels, A. (2019, 02 01). RSV binnen OKAN. (S. Meziani, & A.-L. De Ridder, Interviewers)
- Collinson, Prouty, & Panicucci. (2016, 10 03). *The Comfort Zone Model: A Critique and Analysis of it Use in Outdoor Learning*. Opgehaald van softskillsinadventure.blogspot.com: <http://softskillsinadventure.blogspot.com/2016/10/the-comfort-zone-model-critique-and.html>
- De Bruyne, L., Decroos, N., Hauben, M., & Sterck, M. (2016). *Wegwijs in OKAN*. Opgehaald van Centrum voor Taal en Onderwijs: http://www.cteno.be/downloads/wegwijs_okan_webversie.pdf?fbclid=IwAR1VRzwpv_Qnv7shHi_CCm-8654q7W5zLHCnqcgBsXSQbQN8PqqDXyquKd4
- Debbaut, E., Hendrickx, S., & Ott, K. (2018). In *Relationele en seksuele voorlichting in de lerarenopleiding van Arteveldehogeschool*. Gent.
- Ella vzw. (2016). *intersectioneel denken*. Opgehaald van [ellavzw.be](http://www.ellavzw.be): http://www.ellavzw.be/sites/default/files/Handleiding%20Intersectionaliteit%20ELLA%20VZW.pdf?fbclid=IwAR30iJORD6tjKGCBvjtlUmnZYw_5u7lxd_cUrPjNd57t0nCq90xOs7zgJUW
- ILGA. (2017, 5). *SEXUAL ORIENTATION LAWS IN THE WORLD*. Opgehaald van ILGA: https://ilga.org/downloads/2017/ILGA_WorldMap_ENGLISH_Overview_2017.pdf
- ILGA. (2019). *Sexual Orientation Laws In The World - 2019*. Opgehaald van ILGA: https://ilga.org/sites/default/files/ilga_sexual_orientation_laws_map_2019.jpg?fbclid=IwAR096fYwjlC0XYYjurvCiE2oCOO0k1tQ6lJliiwwg8AAea0klck_TV-f6rg
- Keasberry, K. (2010, 07 30). *cultuurverschillen: F en G culturen*. Opgehaald van [mens- en samenleving](http://mens-en-samenleving.info): https://mens-en-samenleving.info/nl/sociaal-cultureel/58331-cultuurverschillen-f-en-g-culturen.html?fbclid=IwAR3VRU6gEjUfb8EuKEpK180K6Z9GwodjOaXwFI7ZqVU24hz74Jx_c_RxEKE
- Konijn, E. (2015). *Mensenrechtenambassadeurs Een kwalitatief onderzoek naar de sociale acceptatie van homoseksualiteit in Islamitische en Protestantse kringen in Nederland*. Opgehaald van Utrecht University Repository: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/320321>
- Nivel. (2018, 05 03). *Ruim één op de drie Nederlanders heeft lage gezondheidsvaardigheden*. Opgehaald van Nivel: <https://www.nivel.nl/nl/nieuws/ruim-een-op-de-drie-nederlanders-heeft-lage-gezondheidsvaardigheden>
- Persyn, C. (2019, 02 07). RSV binnen OKAN. (T. Vyt, Interviewer)

- Pimento. (2016). *What the FAQ?!* Opgehaald van Pimento: <https://www.pimento.be/what-the-faq/>
- Sensoa. (2015). *Homoseksualiteit*. Opgehaald van Zanzu: <https://www.zanzu.be>
- Sensoa. (2018). *Relationele en seksuele vorming in de Vlaamse eindtermen*. Opgehaald van Sensoa: <https://www.sensoa.be/relationele-en-seksuele-vorming-de-vlaamse-eindtermen>
- Sensoa. (2019). *Waarom seksuele vorming?* Opgehaald van Sensoa: <https://www.sensoa.be/waarom-seksuele-vorming?fbclid=IwAR3i-8UPQu63K-cs0xCMxq0tcHRSiyYIEHCdtHIXGA7TOKKc3IJHcT4uxY8#title2>
- Sensoa. (2019). *Waarom seksuele vorming?* . Opgehaald van Sensoa: <https://www.sensoa.be/waarom-seksuele-vorming?fbclid=IwAR0PPNti5QCIm2Zi57OplPzrbE0Hmw7AS6hRQrHyu3xPf4A5rxUIFEHqsqQ>
- Sluifjter, M. (2005). Anticonceptie: werk middel past het beste bij jou? In *Gewoon zo!* Amsterdam: Eenvoudig Communiceren.
- Statistiek Vlaanderen. (2018, 5). *Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2018*. Opgehaald van Statistiek Vlaanderen: <https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/docs/VMIM-Vlaamse-Migratie-Integratiemonitor-2018.pdf>
- Transgender infopunt. (2013). *Gendernorm*. Opgehaald van Transgender infopunt: <https://transgenderinfo.be/f/pers/terminologie/>
- Van Deursen, M., & Van Os, W. (2008). Zwanger zijn en bevallen. In *Praktische tips in gewone taal*. Amsterdam: Eenvoudig communiceren.
- webredactie OMJS. (2017, 12 19). *downloads: OMA, OEN, DIK, NIVEA en ANNA*. Opgehaald van onderwijs maak je samen: <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/downloads-oma-oen-dik-nivea-en-anna/>
- Weckesser, J. (2019, 03 12). RSV binnen OKAN. (A.-L. De Ridder, & S. Meziani, Interviewers)

9. Bijlagen

9.1 Brainstorm

Relationele en seksuele voorlichting bij OKAN

Hoe kunnen we relationele en seksuele voorlichting verbeteren binnen OKAN?

Verbeteren:

- Welke noden zijn er?
- Welk materiaal bestaat er al?
- Hoe gaan scholen tewerk?
- Nemen de leerkrachten deze taak op zich? Of werken ze samen met organisaties?
- Binnen welk vak werken ze hieraan? Of is er een themadag?
- Zijn er resultaten?
- Hoe diep gaan ze erop in?
- Vanaf welke leeftijd wordt hierover gesproken?
- Welke werkvormen gebruiken ze? Kunnen deze doelgerichter gekozen worden?
- Is het effectief bij jonge leerlingen?

Relationeel:

- Omgaan met mekaar, het andere geslacht. (Familie, vrienden, kennissen, vreemden, vijanden, jong en oud, andere culturen & religies, seksuele voorkeuren, LGBTQI)
- Welke waarden geven we mee? (Respect, verdraagzaamheid...)
- Eerste relaties (hetero & homoseksuele relaties)
- Gender
- Zelfbeeld (relatie die je met jezelf hebt)
- Binnen welke vakken komt dit ter sprake? Godsdienst/ zedenleer + Leefsleutels
- Relatie met leeftijdsgenoten
- Relatie met maatschappij
- Relatie met ouders:
 - Normen en waarden
 - Band met ouders
 - Opvoeding soort
 - Taboes
 - Religie/ cultuur
 - Schaamtecultuur
 - Botsing tussen werelden
 - Scheiding
 - Gezinssamenstelling
 - Rollenpatronen
- Verschil in ontwikkeling en gevoelens tussen jongens en meisjes
 - Groeisprint, regels, zelfbeeld, genderstereotiep denken

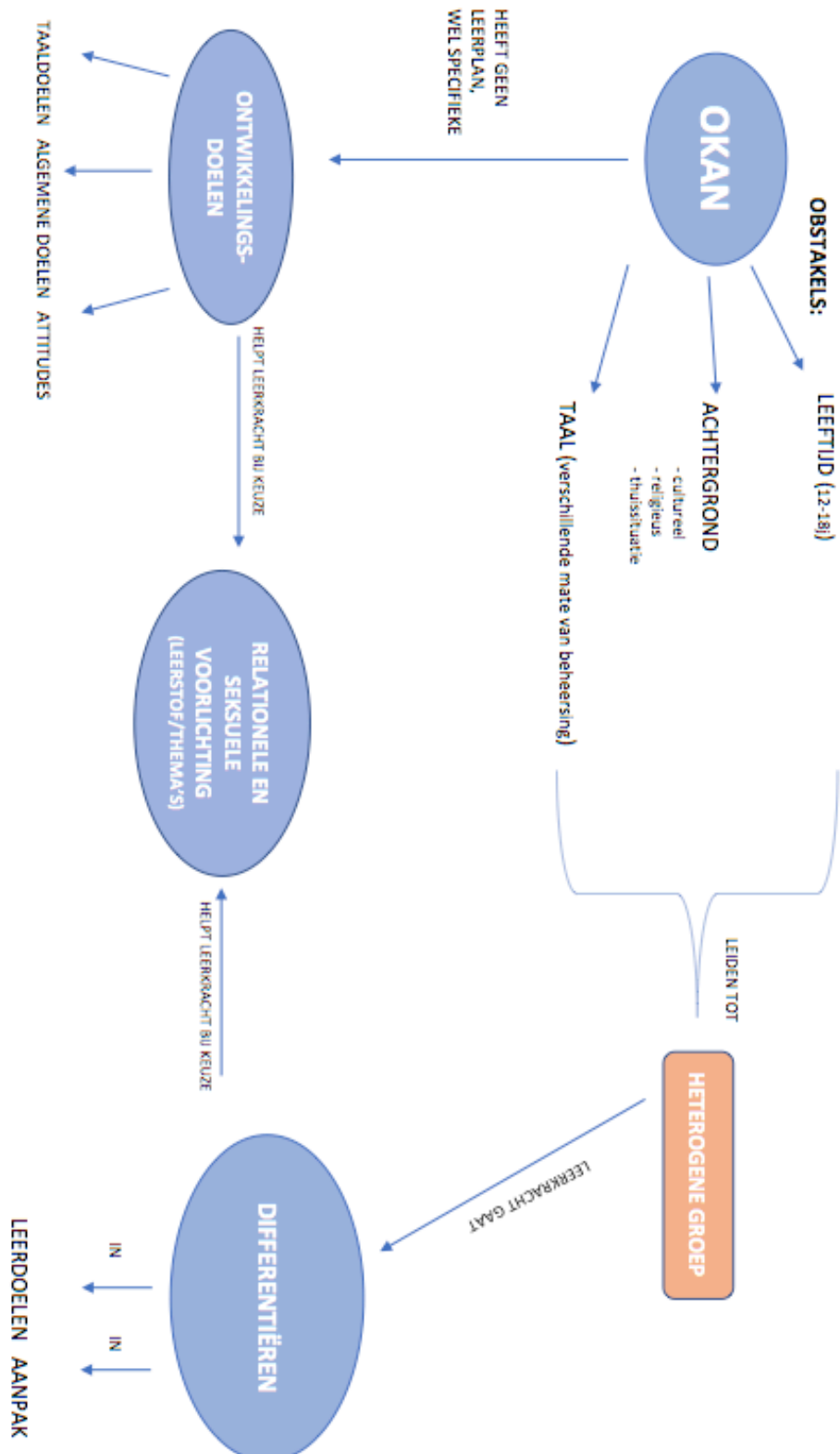
Seksueel:

- Lichaamsverschillen
- Seks (verschillende vormen LGBTQI)
- Masturbatie
- Wederzijdse toestemming

- Respect
- Standjes
- Voorbehoedsmiddelen (jongens en meisjes) (+ PreP)
- Soa's (aids, HIV, herpes, syfilis, chlamydia, gonorrhoe...)
- Gevolgen/ gevaren van soa's
- Trends (gay community)
- Zwangerschap
- Ontwikkeling van de baby
- Wat na ongewenste zwangerschap (abortus, adoptie, kindje houden)
 - Meningen over de verschillende opties
- Waar kun je heen bij zwangerschap
- Verkrachting
- Rollenspel
- #METOO
- Seksuele intimidatie
- Seksueel misbruik
- Verwachtingspatronen van seksualiteit (veranderd doorheen de jaren)
- Afwijkende ideeën over seksualiteit (fetishes, pedofilie...)
- Fabels over seksualiteit (ontkrachten)
- De menstruatie
- Natte dromen

OKAN:

- Leerlingen die uit het buitenland naar België komen
- Vluchtelingen (politiek, economisch...)
- Omwille van werk, trouwen, familie...
- Ze spreken de taal niet
- Jaren overdoen
- BSO
- OKAN-/ Taalbadleerlingen
- Vaak moeilijkere thuissituatie
- Verschillende nationaliteiten
- Verschillende achtergronden
- Verschillende religies
- Belgische nationaliteit?
- Kunnen ze les volgen wanneer ze nog geen Belgische nationaliteit hebben?
- Werkwijzen: Handgebaren, technieken, visueel werken, werkmiddelen
- Vergelijken met hun cultuur? Verschillen uiteenzetten?
- Moet je vertalen of niet?
- Materiaal & organisaties
- Welke maatregelen kun je nemen om de cultuurverschillen te overbruggen?
- Hoe betrek je de ouders bij dit proces?
- Welke doelstelling is er? Enkel informeren of ook acceptatie van de verschillen?
- Hoe werk je daar dan juist aan?

We hebben twee interviews afgenomen bij medewerkers van OKAN-scholen.

9.3.1 Annemie Brebels – VTI te Aalst

Tijdens ons eerste interview gingen we in gesprek met mevrouw Annemie Brebels van VTI te Aalst op vrijdag 1 februari 2019. (Brebels, 2019)

Mevrouw Annemie Brebels is een vervolgschoolcoach voor het socio-emotioneel welzijn van de ex-OKAN-leerlingen van het VTI te Aalst. Zij was vroeger ook leerkracht in het OKAN-onderwijs.

In het VTI te Aalst krijgen de leerlingen 32 uur les per week. Daarvan krijgen ze 22 uur Nederlandse les, twee uur lichamelijke opvoeding, twee uur godsdienst, twee uur wiskunde, drie uur techniek en één uur plastische opvoeding. Wat er binnen de uren techniek wordt behandeld verandert trimestrieel. Op die manier krijgen ze een zo goed mogelijk beeld op hun vaardigheden. Op basis daarvan wordt hun dan aan het einde van het jaar een advies gegeven voor hun verdere schoolcarrière.

Tijdens de eerste maand wordt er in de les Nederlands vrij algemeen gewerkt. De leerlingen leren de basis aan (de maanden, de dagen, de kleuren, het alfabet...). Dit wordt allemaal in verschillende thema's aangeboden, steeds functioneel ingezet voor de klas, school- en maatschappelijke context.

In een klas komen leerlingen toe die een verschillend niveau van alfabetisering hebben. Hierdoor is het voor sommigen makkelijker om de Nederlandse taal te leren, terwijl het voor andere, soms analfabete leerlingen, heel moeilijk wordt. Na de eerste maand krijgen de leerlingen een instaptest en op basis daarvan worden zij opgedeeld in klassen op basis van het niveau Nederlands.

Tijdens de lessen Nederlands wordt gewerkt aan de hand van thema's, zoals bijvoorbeeld 'Ik en de wereld'. Hier wordt zeer algemeen gewerkt rond identiteit en culturele verschillen tussen de leerlingen. Wanneer we 'homoseksualiteit' als onderwerp aanhaalden, noemde mevrouw Brebels dit een pijnpunt binnen OKAN. Ze vindt het een moeilijk en gevoelig onderwerp. Bij haar op school komt het eerder impliciet aan bod. Dit betekent dat leerkrachten het bespreken wanneer leerlingen er vraag naar hebben of wanneer ze verkeerde reacties vertonen. Om dit onderwerp te kunnen bespreken hangt er veel af van zowel de leerkracht als de klas. Voelt de leerkracht zich er sterk genoeg voor? Staat de klas ervoor open of niet?

In het VTI te Aalst wordt er nog geen specifieke workshop/ les gegeven rond RSV. De reden hiervoor is dat de leerlingen maar één jaar les volgen binnen OKAN. Er moet zodanig veel gezien worden dat die thema's achterwege blijven.

Daarnaast stromen vele leerlingen ook toe doorheen het jaar. Ook zijn de achtergronden van de leerlingen zo divers dat het moeilijk bespreekbaar wordt. Leerlingen hebben vaak een traditionele en strenge achtergrond, sommigen zijn ook helemaal alleen in ons land of zijn prostitutieslachtoffers. Het is bijvoorbeeld voor vele leerlingen nieuw dat jongens en meisjes naast elkaar mogen zitten in de klas.

Wanneer de leerlingen bepaalde vragen of problemen aanhalen, wordt daar wel dieper op ingegaan, soms door de klasleerkracht, maar soms ook door iemand van buitenaf. Dan proberen ze bijvoorbeeld de vraag te laten behandelen door iemand van het CLB of leerlingenbegeleiding. Dit gebeurt niet in klasverband, want de leerlingen in de klas hebben niet dezelfde rijping. Wat voor het CLB helpt, is om iemand met dezelfde geloofsachtergrond als de leerling erbij te halen. Op die manier gaat de leerling sneller begrip tonen.

Ze hebben een project lopen waarbij jongens en meisjes van verschillende klassen, die er baat bij hebben, worden samengebracht. Ze krijgen casussen en gaan op zoek naar welke waarden en normen erachter schuilen. Op die manier worden bepaalde zaken bespreekbaar, dit staat nog steeds ver van relationele en seksuele vorming.

De school werkt dit jaar samen met 'Project S'. De doelstelling van 'Project S' is de overbrugging van de vaak aanwezige taal- en cultuurkloof, specifiek omtrent relationele en seksuele vorming. 'Project S' gaf op het VTI te Aalst op donderdag 14 maart 2019 een pedagogisch vormingsmoment. Ze gaven meer uitleg over hoe bepaalde thema's besproken kunnen worden en aan de hand van welk materiaal dit kan gebeuren. Op basis van deze workshop proberen ze RSV te introduceren binnen OKAN.

In de klas kan er binnen eender welk thema ook ingegaan worden op homoseksualiteit. (Voorbeeld: een prent van een homoseksueel koppel kan gebruikt worden wanneer het gaat over een gezin.) Wanneer daar negatieve reacties op komen, is het de taak van de leerkracht om daarover in dialoog te gaan met de leerlingen. In onze samenleving mogen mensen van hetzelfde geslacht met elkaar trouwen. De leerlingen zien dat hier heel normaal over gedaan wordt. Ze zullen het misschien nog steeds niet aanvaarden, maar ze hebben snel door dat het er hier zo aan toe gaat. Om zo'n zaken te bespreken is het belangrijk dat de leerkracht stilstaat bij het feit dat de leerlingen hier pas zijn. Ze merken dat er in het begin een *stille periode* is waarbij de jongere moeilijk tot leren komt omdat er zoveel te verwerken valt. De klasleerkracht is voor de leerlingen een eerste anker die eerst veiligheid moet inbouwen. Vandaar dat zulke thema's pas later op het schooljaar aan bod komen.

Mevrouw Brebels gaf ons enkele praktische tips voor de vorming. Ze gaf ons de tip om concreet en visueel te werk te gaan, best aan de hand van een thema. Ook legde ze de nadruk op de vertrouwelijke aanpak. Hiermee bedoelt ze dat de leerlingen de kans moeten krijgen om hun eigen mening op een respectvolle manier te delen. Er moet gepraat kunnen worden over hun emoties. Dit kan gebeuren aan de hand van casussen, bijvoorbeeld een meisje van hun leeftijd dat hand in hand loopt met een jongen. Mevrouw Brebels suggereert om te werken met klassen die al een bepaald niveau hebben, zo zijn ze al beter in staat om hun mening te verwoorden.

9.3.2 Joke Weckesser – Çavaria

Tijdens ons tweede interview gingen we in gesprek met mevrouw Joke Weckesser van Çavaria op dinsdag 12 maart 2019. (Weckesser, 2019)

Çavaria inspireert, stimuleert en ondersteunt verenigingen en individuen die opkomen voor een brede kijk op seksuele oriëntatie, genderexpressie en genderidentiteit. Çavaria komt op voor de rechten van homo's, lesbiennes, bi's en transgenders in alle aspecten van het dagelijkse leven. Het is een koepel van meer dan 120 aangesloten verenigingen. Die krijgen ondersteuning, inspraak en vorming aangeboden en vormen samen de holebi- en transgendergemeenschap. Daarnaast richt een gelijkekansenwerking zich tot de brede maatschappij. Çavaria voert campagne, informeert, sensibiliseert, lobbyt en opinieert. (Çavaria, 2018)

Mevrouw Joke Weckesser is een leerkracht die les gaf in een OKAN-school, IMS Borgerhout te Antwerpen. Momenteel geeft zij geen les meer, ze werkt als gedetacheerde bij Çavaria. Zij wordt dit jaar en waarschijnlijk ook volgend jaar door Çavaria ingezet om in samenwerking met Sensoa materiaal rond RSV te ontwikkelen voor OKAN.

Er bestaat erg veel materiaal voor het regulier onderwijs, dat dan ook zeer talig is. Dat materiaal is niet geschikt voor OKAN. Dit is de reden waarom we haar expertise ingeschakeld hebben om gepast materiaal te ontwikkelen. OKAN-leerlingen moeten op één jaar tijd zo veel zien. Dit maakt het moeilijk om overal diep op in te gaan aangezien de taalverwerving steeds centraal moet staan.

Mevrouw Weckesser zit in het overleg met Sensoa. Zij vertegenwoordigt Çavaria om in het materiaal ook genderdiversiteit op te nemen. Daarnaast ontwikkelt Çavaria ook zelf materiaal voor OKAN, los van Sensoa.

Mevrouw Weckesser heeft bijvoorbeeld samen met Het Roze Huis in Antwerpen een wie-is-het-spel uitgewerkt rond de kunstinstallatie 'You'll never guess who' van stadsdichteres Maud Vanhauwaert. Op de foto's staan verschillende mensen van wie je niet meteen kan zien welk gender die persoon heeft. Op die manier worden de leerlingen in contact gebracht met genderdiversiteit. Aan de hand van inversie moeten de leerlingen vragen stellen. Zo wordt het taalkundige deel binnen de les betrokken. Het doel van het spel is hetzelfde als bij het originele spel, namelijk achterhalen welke persoon op de prent van de tegenstander staat.

Uit het gesprek met mevrouw Weckesser onthouden we vooral 'Recht op liefde', dit is een handleiding om seksuele diversiteit bespreekbaar te maken. De methodiek werkt heel opbouwend. Zo bespreekt het eerst de identiteit, dan de interculturaliteit, dan gender en gendernormen, vervolgens seksuele diversiteit en tot slot religie. Mevrouw Weckesser gebruikt deze methodiek als basis voor al het materiaal dat ze ontwikkelt.

Mevrouw Weckesser bracht ons een aantal inzichten bij over hoe je best in een OKAN-klas kan lesgeven. Zo doe je dit best op een cultuursensitieve en traumasensitieve manier. Lessen rond RSV kunnen controversieel zijn, waar stereotypen en vooroordelen binnen de les kunnen voorkomen. Het is dan belangrijk om uit te gaan van het idee dat iedereen anders is en steeds respect verdient. Dit is de basis van iedere les. Als leerkracht moet je tijdens de lessen een open houding aannemen. Met de

vinger wijzen over wat jij allemaal hebt meegekregen uit jouw opvoeding lokt alleen maar averechtse reacties uit. De leerlingen zullen het dan moeilijk hebben om te luisteren, ofwel accepteren ze niet wat er gezegd wordt ofwel gaan ze enkel ja-knikken om de leerkracht een plezier te doen. Hier bereik je niets mee. De leerkracht moet oog hebben voor de vrije meningsuiting in de klas. Al moet dit op een respectvolle manier gebeuren. Er moet steeds ingegaan worden op kwetsende uitspraken, binnen eender welke les. De leerkracht moet ook de leerlingen geruststellen wanneer ze iets niet begrijpen, bijvoorbeeld het homohuwelijk. De leerkracht moet erkennen dat ze het niet begrijpen en dat ze er ook van kunnen verschieten. Ook de verwachtingen naar de leerlingen toe moeten zeer laagdrempelig zijn. Van de ene op de andere dag kunnen geen bergen verplaatst worden. Vaak werkt het het beste wanneer je de leerlingen meegeeft hoe bepaalde zaken binnen onze maatschappij beschouwd worden en door de link te leggen met de wetgeving.

Ze gaf ons de tip om religieuze thema's zo weinig mogelijk te bespreken, of toch wanneer je er niet genoeg over weet. Op die manier kan je discussies vermijden en geraak je niet in conflict met de leerlingen.

Qua aanpak gaf ze enkele tips voor OKAN-leerkrachten in het algemeen. Deze zijn dan ook voor ons interessant. Maak gebruik van beeldmateriaal waar bijvoorbeeld een koppel van hetzelfde geslacht te zien is. De les hoeft daar niet over te gaan, maar op die manier wennen de leerlingen al sneller aan bepaalde beelden en kan je er nadien ook makkelijker op ingaan.

Voor een les rond RSV werk je best rond een thema, zo creëer je een veilige omgeving waarin netelige onderwerpen besproken kunnen worden. De leerlingen kunnen zich distantiëren van hun eigen situatie en op een comfortabele manier in dialoog gaan met elkaar.

Binnen OKAN bestaan klassen vaak uit leerlingen van verschillende leeftijden (van 12 tot 18 jaar). Er hoeft niet gedifferentieerd te worden op vlak van inhoud om het over de verschillende seksuele oriëntaties te hebben. Zo kan je bijvoorbeeld met het thema 'familie' werken en dieper ingaan op de verschillende gezinsvormen en seksuele oriëntaties. Dit is een algemeen thema dat voor iedere leeftijd toegankelijk is. Wanneer het gaat over de effectieve seksuele opvoeding, wordt er wel rekening gehouden met de verschillende leeftijden binnen de klas.

Ze gaf aan dat leerlingen in OKAN vaak al op veel vlakken volwassen moeten zijn, maar toch erg kunnen genieten van spelen. Probeer daarom de les steeds op een creatieve manier aan te pakken zodat de leerlingen er echt bij betrokken worden en ook even kind mogen zijn.

9.3.3 Cleo Persyn – Viso te Gent

Een medestudent, Tine Vyt, heeft een interview afgenomen bij Cleo Persyn van VISO te Gent op donderdag 7 februari 2019. (Persyn, 2019)

Mevrouw Cleo Persyn is OKAN- leerkracht in VISO Gent. Ze is pedagoog en seksuoloog van opleiding. Op de school geeft zij in de periode van januari tot de krokusvakantie RSV. De leerlingen krijgen iedere week twee lessen RSV, dit komt op een totaal van twintig uur. Tijdens die lessen wordt ook steeds aandacht besteed aan het aanleren van Nederlands. Hier worden de leerlingen opgedeeld in klassen op basis van leeftijd.

Bepaalde thema's worden besproken: soa's, puberteit en seksuele ontwikkeling, vriendschap en relaties, genderdiversiteit en geboorteregeling.

Tijdens het thema 'soa's' baseert ze zich op de ontwikkelingsdoelen. Ze stelt voor zichzelf op voorhand enkele doelen op die ze met de leerlingen wil bereiken. Zo vindt ze het belangrijk dat de leerlingen weten dat er verschillende soorten ziektes bestaan en hoe ze deze kunnen herkennen, hoe ze die kunnen voorkomen en waar ze hulp kunnen vragen als ze een soa zouden hebben.

Binnen het thema 'puberteit en seksuele ontwikkeling' komt vooral de menstruatiecyclus, het gebruik van tampons en maandverband, de lichaamsdelen, de verandering van het lichaam en dergelijke aan bod.

Wanneer ze 'vriendschap en relaties' bespreekt, hebben de leerlingen vaak vragen over relaties die zich afspelen vóór het huwelijk. Dan bespreekt ze wat er kan en mag hier in België.

Ook het thema 'geboorteregeling' bespreekt ze binnen haar lessen. Hier geeft ze aan de leerlingen mee dat het in België normaal is dat je zelf aan geboorteregeling kan werken via anticonceptiemiddelen. De leerlingen denken er niet vaak aan dat ze dit zelf kunnen regelen in hun leven. Ze wil hen de voordelen laten inzien van geboorteregeling.

Als slotthema bespreekt ze ook 'genderdiversiteit'. Hier laat ze de discussie niet open. Ze vertelt hen vooral dat het in België mogelijk is om met iemand van hetzelfde geslacht te trouwen. De leerlingen moeten daarmee niet akkoord gaan, maar ze moeten wel weten dat dit algemeen aanvaard en gerespecteerd wordt in België.

Mevrouw Persyn legde ook een aantal nadrukken doorheen de verschillende thema's. Zo vindt ze het bijvoorbeeld essentieel dat de leerlingen begrijpen dat seks voor beide partijen leuk moet zijn. Hier staat toestemming dus centraal.

Tijdens het interview gaf mevrouw Persyn ook aan dat er sommige moeilijkheden opduiken tijdens lessen RSV. Zo botst ze op *religieverschil*. Wanneer het bijvoorbeeld gaat over de besnijdenis, dan kan het zijn dat er meningsverschillen naar voren komen tussen de leerlingen.

Ze botst ook op het *leeftijdverschil*. In gemengde groepen vindt ze het bijvoorbeeld aangenamer werken aangezien de leerlingen beter luisteren. Er heerst een algemeen respect aangezien de leeftijden door elkaar zitten. Als de leerlingen in groepen van dezelfde leeftijd opgedeeld zitten, dan botst ze op het probleem dat jongeren tussen twaalf en veertien jaar vaak zitten te giechelen over de thema's en dus minder goed meewerken. Leeftijdsgroepen hebben echter wel als voordeel dat bepaalde onderwerpen die meer naar hun leeftijd gericht zijn uitgebreider aan bod kunnen komen.

Tot slot botst ze op *genderverschil*. De meisjes durven bijvoorbeeld minder te spreken wanneer er veel jongens in de groep zitten. Een opsplitsing in gender vindt zij niet nodig. Dit aangezien ze ook kunnen leren van elkaar. Als ze later samenleven met een persoon van een andere seksuele identiteit, dan is het ook belangrijk om over alles te kunnen praten en elkaar te kunnen begrijpen.

Iedere RSV-les start mevrouw Persyn met een korte herhaling van de vorige les. Dan gaat ze over naar het nieuwe onderwerp om de les te af te sluiten met een korte reflectie, 'Wat heb ik bijgeleerd?'.

- RSV
 - Wat is RSV?
 - Wat kan binnen de les RSV aan bod komen?
 - Wat is het belang van RSV?
 - Hoe wordt RSV aangebracht?
 - Hoe wordt RSV in de eindtermen opgenomen?
 - Verschilt dit tussen verschillende richtingen?
 - Binnen welke lessen wordt er rond RSV gewerkt?

- OKAN:
 - Wat is OKAN?
 - Wie kan er in OKAN terecht komen?
 - Hoe gaat OKAN tewerk?
 - Wat is het doel van OKAN?

- Hoe pakken we deze bachelorproef aan?
 - Welke noden komen tijdens het onderzoek naar voren?
 - Hoe wordt homoseksualiteit beschouwd binnen verschillende landen?
 - Komt homoseksualiteit aan bod in de wet?
 - Wat zouden we kunnen ontwikkelen?

- Hoe pakken we de materiaalontwikkeling aan?
 - Aan welke doelen moet het materiaal voldoen?
 - Welke bevindingen komen uit de interviews aan het licht?
 - Op welke theorieën moet het materiaal gebaseerd zijn?
 - Welke tips kunnen voor leerkrachten geformuleerd worden bij het geven van de workshop?
 - Welke inhoudten komen in het materiaal aan bod?
 - Welke werkvormen worden in het materiaal gehanteerd?